
Innst. S. nr. 111

(2002–2003)

**Innstilling til Stortinget
fra kommunalkomiteen**

St.meld. nr. 10 (2002-2003)

Innstilling fra kommunalkomiteen om verksemda i Sametinget 2001

Árvalus S. nr. 111

(2002–2003)

**Árvalus Stuorradiggái
gieldalávdegottis**

Sd.died. nr. 10 (2002-2003)

Árvalus gieldalávdegottis Sámedikki doaimma birra 2001

Innst. S. nr. 111

(2002-2003)

Innstilling til Stortinget fra kommunalkomiteen

St.meld. nr. 10 (2002-2003)

Innstilling fra kommunalkomiteen om verksemda i Sametinget 2001

Til Stortinget

1. INNLEDNING

1.1 Sammendrag

Sametinget har levert årsmelding til departementet om arbeidet i Sametinget i 2001. I stortingsmeldinga gir Regjeringa tilbakemelding på dei sakene Sametinget tek opp i årsmeldinga si og dei sakene Sametinget har handsama i 2000.

Meldinga inneheld ingen nye tiltak som vil medføre administrative eller økonomiske konsekvenser. Dei tiltaka som er omtalt blir dekkja innan gjeldande budsjett-rammer for dei departementa det gjeld.

1.2 Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sigvald Oppebøen Hansen, Reidar Sandal, Karl Eirik Schjøtt-Pedersen og Signe Øye, fra Høyre, Peter Gitmark, Hans Kristian Hogsnes og Kari Lise Holmberg, fra Fremskrittspartiet, Torbjørn Andersen og Per Sandberg, fra Sosialistisk Venstreparti, Karin Andersen og Heikki Holmås, fra Kristelig Folkeparti, Anita Apelthun Sæle og Ivar Østberg, og fra Senterpartiet, lederen Magnhild Meltveit Kleppa, viser til at årsmelding fra Sametinget skal sendes over til regjeringen og legges fram for Stortinget hvert år, jf. Innst. O. nr. 79 (1986-1987).

Komiteen er oppmerksom på at årsmeldingen for Sametinget ble skrevet før St.meld. nr. 33 (2001-2002) Tilleggsmelding til St.meld. nr. 55 (2000-2001) ble lagt fram. Komiteen arbeider parallelt med disse meldin-

gene. Flere av de spørsmålene Sametinget tar opp i årsmeldingen blir drøftet i stortingsmeldingene om samepolitikken. De blir derfor i liten grad berørt i denne meldingen.

Komiteen har merket seg at meldingen ikke inneholder nye tiltak som vil medføre administrative eller økonomiske konsekvenser, da de omtalte tiltakene blir dekket innenfor gjeldende budsjett-rammer for de departementer det gjelder.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, tar St.meld. nr. 10 (2002-2003) til orientering. Flertallet viser videre til sine respektive merknader i innstilling fra kommunalkomiteen om samepolitikken, Innst. S. nr. 110 (2002-2003), jf. St.meld. nr. 55 (2000-2001) og St.meld. nr. 33 (2001-2002).

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til disse medlemmers prinsipielle syn som er redegjort for i Innst. S. nr. 110 (2002-2003) vedrørende St.meld. nr. 55 (2000-2001) og St.meld. nr. 33 (2001-2002) Om samepolitikken. Her går det klart frem at disse medlemmer ikke kan se at det finnes noe godt grunnlag for - eller særskilt behov for - å føre en særegen politikk for samer i Norge.

Disse medlemmer har ut over dette ikke noe presserende behov for å skrive ytterligere merknader til St.meld. nr. 10 (2002-2003), men gjentar kort Fremskrittspartiets hovedsynspunkt: Sametinget nedlegges og lovgivning og konvensjoner som er basert på - og har sin begrunnelse i etnisk tilhørighet - er rent prinsipielt svært betenkelige.

Disse medlemmer mener urfolkstatus kun har en kuriøs betydning og ikke kan utløse særskilte rettigheter nasjonalt som går på bekostning av den øvrige befolkningen i landet. I motsatt fall bør statusen som såkalte urfolk opphøre ved at Norge sier opp konvensjonen som gir slik status.

Disse medlemmer avviser av disse grunner ethvert krav fra Sametinget om at samer skal ha eksklusive krav på en utvidet form for selvbestemmelsesrett, i kraft av sin etniske tilhørighet eller som urfolk.

2. ÅRSMELDING FRA SAMETINGET FOR 2001

2.1 Framtidige utfordringer

2.1.1 Sammenheng

2.1.1.1 SELVBESTEMMELSE OG RETTIGHETER

Sametinget er ikke tilfreds med den behandlingen samenes rettmessige krav om selvbestemmelse hittil har fått av sentrale myndigheter.

Innholdet i selvbestemmelsesbegrepet må defineres gjennom reelle forhandlinger mellom to likeverdige parter og dette må sees i et langsiktig perspektiv, der nye generasjoner samer også skal ha rett til å delta. Sametinget mener det derfor vil være en sentral oppgave å innføre forhandlingsplikt mellom samene og myndighetene. Et sentralt moment er at urfolkene ikke forhandler om å få rettigheter, men om hvordan nedrivede rettigheter skal innarbeides i de respektive nasjonale lovgivninger.

Det arbeidet som pågår i Regjeringen med oppfølgingen av Samerettsutvalgets utredning for Finnmark NOU 1997:4, er standardsettende for det videre rettighetsarbeidet i forhold til samene. Det er svært viktig at Sametinget oppnår en god dialog med de sentrale myndigheter når det gjelder det nye lovforslaget om retten til og forvaltningen av grunnen i Finnmark. Sametinget ser det som avgjørende at man i arbeidet følger de internasjonale standardene man er bundet av. Samtidig med dette må de sedvanerettslige standardene være sentrale i prosessen. Dette gjelder selvsagt også i forhold til det videre arbeidet som legges ned i Samerettsutvalget som omfatter samenes rettigheter til naturressursene i Troms, Nordland og sørsameområdet.

Sametinget har registrert at det i 2001 har foregått en del aktivitet som knytter seg til mineralletting i Finnmark og Troms. Det er særlig betenkelig at Finnmark fylkeskommune er en sentral aktør i salg av rettigheter innenfor samiske områder i en tid der rettighetene til naturressursgrunnlaget i Finnmark ikke er avklart.

Forsvarets aktiviteter i Hålkavare berører i dag først og fremst reindriften, men både reindrift, jordbruk, innlandsfiske og utmarksnæringene, samt fjordfiske vil bli berørt av en utvidelse av området i likhet med samiske kulturminner og hellige steder.

Snøhvitutbygginga vil kunne ha store ringvirkninger for samiske områder. Nye industriarbeidsplasser og servicenæringene vil i all hovedsak fortrenge og svekke tradisjonelle næringer som har en viktig rolle som grunnlag for samisk kultur. Snøhvitutbygginga kan imidlertid også styrke og utvikle et moderne samisk samfunn. En forutsetning for det er imidlertid at Sametinget, som samenes folkevalgte organ, gis mulighet til å være en aktiv aktør i en slik prosess.

Konsekvensutredningene vedrørende helårig petroleumsvirksomhet i de nordlige havområder vil kunne

danne grunnlag for et reelt samarbeid mellom Regjeringen og Sametinget om den framtidige petroleumsvirksomheten i samiske ressursområder. Et slikt samarbeid må innebære forhandlinger, basert på samenes rett til selvbestemmelse.

2.1.1.2 FORHOLDET MELLOM SAMETINGET OG SENTRALE MYNDIGHETER

Sametingets målsetting er at alle offentlige myndigheter tar medansvar for samisk samfunnsutvikling. Sametinget har fremmet krav om en forhandlingsmodell mellom Regjeringen og Sametinget i arbeidet med samiske saker om finansielle behov, ansvarsfordeling og budsjettammer.

Sametinget vil påpeke at det er et stort gap mellom Sametingets prioriteringer og Stortingets rammebevilgninger. Sametinget har fremmet krav om en forhandlingsmodell med Regjeringen i arbeidet med samiske saker. I arbeidet med budsjettet og nye behov, vil man gjennom reelle forhandlinger avdekke finansielle behov, ansvarsfordeling og komme til enighet om rammene for budsjettene år for år. Et slikt system vil gi Sametinget økonomisk forutsigbarhet, samt bedre dialogen og samarbeidet om de utfordringer man står overfor i samepolitikken.

Manglende prisjustering av bevilgningene over de ulike departementers budsjett, medfører en svekking av tiltakene til samiske formål. Sametinget er heller ikke tilfreds med at når oppgaver bli overført fra ulike departement så frasier departementene seg samtidig ansvaret for å finansiere framtidige utviklings- og investeringsbehov.

2.1.1.3 SAMEMANNTALLET OG VALG

Et eget informasjonsprosjekt er etablert i samarbeid med Statskonsult. Målet for prosjektet som går fram til valget i 2005, er å bidra til økt oppslutning og registrering i samemantallet. Ved utløpet av 2001 var antall registrerte i samemantallet over 10 000.

Den skjeve kjønnsrepresentasjonen på Sametinget etter valget 2001, har medført at Sametinget har satt i gang en undersøkelse om valg, representasjon og likestilling. Hensikten er å iverksette tiltak for å bedre kvinnerepresentasjonen. Sametinget tar sikte på å iverksette et flerårig forskningsprogram. Det er et stort behov for å få vite mer om forholdene mellom de to kjønn i det samiske samfunnet, på alle samfunnsområder, for å utvikle en effektiv likestillingspolitikk.

2.1.1.4 SPRÅK, KOMMUNIKASJON OG INFORMASJON

2.1.1.4.1 Arbeidet med samiske språk

For Sametinget er det en sentral målsetting at samisk språkarbeid styrkes og utvikles i alle språkregioner. Målet er at samisk og norsk skal bli likeverdige språk.

Sametinget bør få fullmakt til å forvalte samisk språk i Norge. Med fullmakt til å forvalte vil Sametinget kunne forvalte innenfor de rammer som til enhver tid er til disposisjon fra statens side.

Den statlige støtten i offentlig forvaltning og det enkelte individs rett til å bruke samisk er begrenset til seks kommuner. En utfordring i fremtiden er å tilrette-

legge tilbud og virkemidler slik at enkeltpersoners rettigheter i henhold til sameloven og lov om voksenopplæring blir ivare tatt utover det man i dag definerer som samisk forvaltningsområde.

Samisk terminologiarbeid er meget sentralt i arbeidet med å bevare og fremme samisk språk i det samiske samfunnet. Hvis samisk språk skal kunne anvendes som et aktivt redskap i faglig sammenheng er det en forutsetning at samiske termer finnes og er tilgjengelig for alle brukergrupper i samfunnet. Sametingets orddatabank skal fornyes og utvides. Språksentrene er viktige på de stedene der det ikke snakkes samisk hjemme og i nærmiljøet.

Samisk språkråd har gjort en undersøkelse om hvordan offentlige organer følger samelovens språkregler. Med bakgrunn i undersøkelsen, ser Sametinget at det er nødvendig å styrke samisk språk som administrasjons- og saksbehandlingspråk i offentlige organer.

I løpet av høsten 2002 vil Sametinget legge frem en melding om samisk språk hvor evaluering av språkreglene vil være et sentralt tema. I forbindelse med dette vil spørsmålet om å utvide forvaltningsområdet for samisk språk, bli vurdert.

2.1.1.4.2 Samiske stedsnavn

Fra 1. januar 2002 er Statens navnekonulenttjeneste for samiske navn overført til Sametinget og samlokalisert i fellesadministrasjon med Sametingets språkavdeling. For å nå målet om at samiske stedsnavn etter hvert som de blir vedtatt, tas i allsidig offentlig bruk må de sentrale myndighetene i samarbeid med Sametinget aktivt drive informasjonsarbeid overfor kommuner, fylkeskommuner og andre.

I Kultur- og kirke departementets arbeid med evaluering av stadnamnlova, ber Sametinget om at de problemstillingene som er knyttet til flerspråklig navnebruk i Norge vurderes særskilt og i bredere sammenheng enn det som er gjort hittil. Sametinget er generelt ikke tilfreds med måten evalueringsarbeidet rent faglig er gjort på fordi representanter fra fagmiljø som kjenner samenes problemstillinger fra nært hold ikke har deltatt.

2.1.1.4.3 Informasjon

Sametingets nettside skal videreutvikles i tråd med vedtaket om elektroniske tjenester som hovedtilbud til brukerne innen 2005. Alt i tråd med visjonen om en døgnåpen og brukerorientert forvaltning. Flere av tiltakene er kostnadskreven, både med hensyn til utvikling og innkjøp, og vil kreve vilje til finansiering fra norske myndigheters side.

I 2002 starter arbeidet med å utvikle en tekstbasert database, hvor alle publikasjoner fra 1989 til i dag skal gjøres søkbare i fulltekstversjon, både på samisk og norsk. Det tas sikte på et samarbeid med Statens forvaltningstjeneste.

2.1.1.4.4 Dataløsninger

I samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet vil Sametinget igangsette et treårig pilotprosjekt, eSápmi, knyttet til IKT-tiltak overfor det samiske sam-

funnet. Pilotprosjekt tar sikte på å framskynde og koordinere en gjennomføring av de tiltak som er foreslått i rapporten om samisk tegnsett og IT fremlagt 9. januar 2002 etter oppdrag fra eNorge. Sametinget vil igangsette arbeidet med å utvikle en eSápmi-plan, hvor døgnåpen forvaltning og offentlig servicekontor inngår som en del av en større satsing.

Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings- og handelsdepartementet har sagt seg villige til å finansiere enkelte avgrensede utviklingsprosjekter for eSápmi-prosjektet ved Sametingets administrasjon. Sametinget forutsetter at det stilles økonomiske midler til rådighet for gjennomføring av selve pilotprosjektet, og til gjennomføring av tiltak som pilotprosjektet initierer.

2.1.1.4.5 Samisk arkiv

Det er avgjørende at oppbyggingen av samiske institusjoner fortsetter og at det samiske samfunnet selv gis anledning til å forvalte kunnskapene om sin egen historie og nåtid. Oppbyggingen av et nasjonalt samisk arkiv er et ledd i dette arbeidet, jf. kapittel 2.3.3.7 i meldingen. Sametinget arbeider med å få satt i gang en utredning av dette arbeidet. Videre arbeides det med å få det framtidige samiske arkivet inn i romprogrammet til det samiske vitenskapsbygget i Kautokeino.

2.1.1.4.6 Samisk spesialbibliotek og samiske bokbuss

Samisk spesialbibliotek er en nasjonal samisk kulturinstitusjon. En av de viktigste oppgavene for Samisk spesialbibliotek fremover, er å være en ressurs for andre bibliotek i deres arbeid med å utvikle samiske bibliotek tjenester.

Sametinget må tilføres de ressurser som kreves for å utvikle Samisk spesialbibliotek i den retning Sametinget har forutsatt. Sametinget arbeider gjennom eSápmi med å utvikle dataløsninger for bibliotek som muliggjør bruk av samiske tegn, noe som også vil komme til nytte for andre bibliotek.

Tildeling av driftstilskudd til mobil bibliotek tjeneste i samiske områder er overført til Sametinget. Det er imidlertid en forutsetning at Kultur- og kirke departementet bevilger nok midler til tildeling av driftstilskudd. Sametinget ser det også som naturlig at investeringstilskuddet til kjøp av bokbuss i samiske områder blir overført fra Statens bibliotektilsyn til Sametinget.

2.1.1.5 BARNEHAGE, OPPLÆRING OG FORSKNING

2.1.1.5.1 Barnehager

Sametinget er opptatt med å sikre at alle samiske barn har et tilbud om samisk språk i barnehagen. I forbindelse med revidering av lov om barnehager, vil Sametinget sikre at alle samiske barn får rett til tilbud i samisk språk i barnehagen. Man opplever til stadighet at samiske barn i barnehagene, særlig utenfor de tradisjonelle samiske bosetningsområdene ikke får godt nok tilbud. Sametinget vil derfor motivere til opprettelse av flere samiske barnehager. Det skal fokuseres mer på forsøks- og utviklingsarbeid, forskning på barnehageområdet og utvikling av pedagogisk materiell.

Sametinget ser også behovet for å utarbeide plan for holdningsskapende arbeid og tiltak mot mobbing/intoleranse. I tillegg vil det være nødvendig å få avklart statens og kommunenes ansvar overfor samiske førskolebarn generelt.

2.1.1.5.2 *Grunnskolen*

Sametinget mener at for å sikre samiske elever opplæring i samisk i tråd med læreplaner for samisk språkopplæring og opplæringslovens bestemmelser, må kommunene få økte rammeoverføringer slik at den individuelle retten til opplæring i samisk blir tilfredsstillende ivaretatt. Sametinget vil behandle disse utfordringene og fremme forslag til tiltak i løpet av 2002.

Sametinget vil arbeide for at det samiske læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (L97S) kan utvides til å kunne brukes utenfor forvaltningsområdet for samisk språk. Dette kan bidra til å motivere samiske foreldre til å velge opplæring i og på samisk slik opplæringsloven gir mulighet for, også utenfor samiske distrikt.

Sametinget har igangsatt prosjektet "Samisk begynnereopplæring" i 2000. Hovedmålet med prosjektet er å samle inn og systematisere de samisktalende lærernes erfaringer i begynnende leseopplæring, samt å finne frem til lesemetoder som passer for leseopplæring på samisk.

2.1.1.5.3 *Voksenopplæring for samer/Kompetanse-reformen*

Sametinget mener det er behov for ansvarsavklaring i forhold til de ulike områder som berører voksenopplæring for samer. Sametinget må tilføres myndighet og ressurser slik at man kan påta seg ansvar for den generelle utvikling av voksenopplæring for samer i samarbeid med sentrale myndigheter, først og fremst Utdannings- og forskningsdepartementet og Voksenopplæringsinstituttet. Sametinget ønsker at Aetat skal tilby opplæring i samisk gjennom de voksenopplæringskurs som virksomhetene iverksetter.

Det må snarest utarbeides opplegg, og sikres ressurser til språkopplæring til voksne som har mistet det samiske språket, men som ønsker å lære det for å støtte opp om sine barns språkutvikling. Sametinget vil i sin kontakt med myndighetene framholde dette som ett av de høyest prioriterte områdene.

2.1.1.5.4 *Videregående opplæring*

Samisk videregående opplæring mangler en gjennomgående samisk opplæringsplan slik grunnskolen har fått i det samiske læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (L97S). Det vil også være nødvendig å sikre samisk innhold i de nasjonale læreplanene på lik linje med de nasjonale læreplanene for grunnskolen. Samisk som opplæringspråk i videregående opplæring bør, i større utstrekning enn tilfellet er nå, også vurderes.

Reindrift som lærefag er inne i en innføringsfase. De første lærlingene vil få sine læreplasser i løpet av våren 2002. Sametinget har utarbeidet læreplan for dette

lærefaget og det gjenstår å utvikle vurderingsformer for lærlingene i reindrifta.

2.1.1.5.5 *Spesialpedagogisk kompetanseheving*

Sametinget har utarbeidet en plan for spesialpedagogisk kompetanseheving hvor man vil satse på etter- og videreutdanning, skolebaserte utviklingsprosjekter og studiestipender. Gjennomføring av planen forutsetter at de økonomiske rammebetingelsene er i samsvar med behovene.

2.1.1.6 *IKT I SAMISK UTDANNING*

I løpet av den tiden det er satset på IKT i skolen, så har ikke den samiske skolen kunnet ta del i denne satsingen i like stor grad som den norske skolen nettopp på grunn av forskjellige løsninger i bruk av samiske fonter. Dermed har den samiske skolen blitt hengende etter med hensyn til lærerkompetanse innenfor IKT og maskinpark/program.

I fremtiden vil det være riktig å satse på å integrere utvikling av samiske digitale læremidler i nasjonale prosjekter, sikre samisk innhold, ikke bare i forhold til L97, men også i forhold til L97S i digitale læremidler som utvikles, samt å bygge opp skolens infrastruktur på området.

2.1.1.6.1 *Læremiddelutvikling*

Opplæringsloven fastslår individuell rett til opplæring i samisk. Dette har medført en økning i antallet elever over hele landet med samisk som andrespråk eller med faget samisk kultur og språk. Her er det både behov for tradisjonelle læremidler, men også ulike fjernundervisningsmetoder siden lærersituasjonen de fleste steder hvor det er få elever som ønsker samisk vil være svært vanskelig.

Utvikling og produksjon av spesialpedagogiske læremidler for samiske brukere står sentralt i den kommende perioden.

Sametinget ser nødvendigheten av å fremme tiltak som fører til mer effektiv produksjon og bedre rekruttering av forfattere av læremidler. Saken behandles i 2002.

2.1.1.6.2 *Høyere utdanning og forskning*

Sametinget har uttrykt behov for en betydelig satsing på utdanning, forsknings- og utviklingsarbeid, bl.a. et 10-årsprogram for rekruttering, kvalifisering og oppbygging av kompetanse til forskning i de samiske samfunn. Utgangspunktet og rammen for utviklingsprogrammet må være en satsing innen samisk språk og språkutvikling, bærekraftig natur- og ressursforvaltning og samisk utdanning og forståelse. Sametinget ser for seg at det også opprettes et eget samisk fagorgan som legger premissene for samisk høyere utdanning og forskning. Dette organet kan utvikles i tilknytning til Samisk Parlamentarisk Råd, som på denne måten vil få et overordnet ansvar for utformingen av samisk utdannings- og forskningspolitikk i Norge, Finland, Sverige og Russland.

Det er i dag lav rekruttering av samiske studenter til høyere utdanning. For å rette på disse skjevhetene, må

det legges bedre til rette for, og settes fokus på urfolks- og minoritetsgruppers situasjon i utdanningssystemet. Det vil videre være behov for plan for informasjon og rekruttering av samiske studenter særskilt til samisk lærerutdanning, spesielt fra de andre nordiske landene og Russland.

Samisk høgskole har et stort ansvar for å bidra til kvalifisering og oppbygging av kompetanse som tar utgangspunkt i samiske tradisjoner, kunnskap og forståelse. I dag foreligger det et betydelig kompetansebehov innenfor de fleste fagfelt, og et særlig behov er det å styrke samisk forskning. Det betinger at rammevilkårene for Samisk høgskole er i samsvar med oppgavene overfor og forventningene fra det samiske samfunnet. På basis av dette ser en nødvendigheten av at Samisk høgskole oppgraderes til bli en vitenskapelig høgskole med faglige og økonomiske ressurser som setter virksomheten i stand til å tilby et godt læringsmiljø med en god pedagogisk og vitenskapelig aktivitet. Det er derfor gledelig at sentrale myndigheter har startet planlegging av et nybygg, men Sametinget er likevel svært bekymret for at høgskolens innmeldte arealbehov er blitt sterkt redusert av Utdanningsdepartementet. Det nye høgskolebygget må være tilpasset den pedagogiske og faglige tenkningen høgskolen er i ferd med å bygge opp.

2.1.1.7 MILJØ- OG KULTURMINNEVERN

Sametinget ser det som en naturlig utvikling at samiske miljøperspektiver i stadig større grad integreres i helhetlig arbeid. Det er behov for å utarbeide en miljømelding som omhandler Sametingets miljø- og arealperspektiver. Grunnlaget for Sametingets politikk er langsiktig nærings- og samfunnsutvikling i samiske områder der bruken av naturressursene ikke må overskride naturens bæreevne.

Sametinget arbeider aktivt for å styrke samiske museer.

Sametinget ser det som en viktig utfordring å få realisert Østsamisk museum i Neiden som samisk tusenårssted. Som en direkte oppfølging av Statsbudsjettet 2002 har Statsbygg kommet i gang med prosjekteringen for Østsamisk museumsbygg. Sametinget følger opp dette arbeidet med å få på plass en organisatorisk og finansiell ramme om den framtidige museumsdrifta. I dette arbeidet er Sør-Varanger kommune også en sentral aktør.

2.1.1.8 KULTUR OG NÆRING

2.1.1.8.1 Samisk kultur

Sametinget vil fortsette satsingen på å styrke og utvikle samiske barns og unges oppvekstvilkår. Sametinget er opptatt av at likestillingsarbeidet starter allerede i oppveksten slik at barn lærer at jenter og gutter er likeverdige og likestilte. Dette krever en omfattende og mangfoldig satsing på flere områder, en satsing som involverer mange aktører. Sametingets grunnprinsipp er at tiltak for barn og unge må tilpasses det samiske samfunnet.

I meldingen er det nærmere redegjort for Sametingets arbeid i forhold til samisk litteratur, musikk,

kunstmuseum og kunstutdanning, teater, film, tidsskrifter, duodji og kulturarrangementer/festivaler.

Sametinget viser til at antallet institusjoner som henvender seg til Sametinget med spørsmål om finansiering av drift, har økt. Samiske kultursentra er i en særstilling når det gjelder å bevare samisk språk og kultur. De kan ikke sammenlignes med øvrige nasjonale eller regionale kulturbygg. Et eget samisk kultursenterfond bør opprettes for å dekke investeringskostnader ved oppføring av nye regionale og lokale samiske kultursentra. Sametinget har prioritert følgende institusjoner i prioritert rekkefølge: Åja samisk senter i Kåfjord, Samisk kunstmuseum i Karasjok, Vardobáiki i Evenes og Skånland, og Østsamisk museum i Neiden.

Sametinget har sammen med kunstnerorganisasjonene iverksatt et arbeid med å bedre samiske kunstneres og kulturarbeideres vilkår for utvikling.

2.1.1.8.2 Samiske næringer

I årsmeldingen er det gitt en nærmere omtale av utfordringene i reindriftsnæringen og for landbruk, fiskeri og småbedrifter.

Sametinget ser det som en stor utfordring å kunne bidra til det regionale partnerskapet i samiske områder, men understreker de regionale organers selvstendige ansvar for samiske tiltak. I denne forbindelse har Sametinget sammen med Troms fylkeskommune iverksatt et arbeid med sikte på en gjensidig avtale om felles forpliktelser i Troms.

Sametinget viser til at Regjeringens omfordeling av midler i statsbudsjettet for 2002, som tidligere ble tildelt kommunale næringsfond, har medført et sterkt økt press på Sametingets virkemidler til næringsvirksomhet i virkeområdet for Samisk utviklingsfond. Dette omfatter store deler av de mest næringssvake områdene i Nord-Norge. Derfor ber Sametinget om at noe av bortfallet av midlene til de kommunale næringsfondene, må tilbakeføres disse områdene gjennom Samisk utviklingsfond. Sametinget forventer at kommunene får tilbake bevilgninger til næringsfondene, og SND-bevilgningene løftes til samme nivå som tidligere.

Interregarbeidet er en god plattform for samarbeidet mellom sametingene i Finland, Sverige og Norge.

2.1.1.9 HELSE- OG SOSIALSATSING

Sametinget mener det er viktig at det også i år arbeides for at det settes klare rammer fra sentralt hold for måloppnåelse for en likeverdig helse- og sosialtjeneste for det samiske folket. Ansvaret for integrering av det samiske perspektivet i helse- og sosialtjenesten må pålegges helseforetakene, samt fylkeskommunale og kommunale institusjoner i samiske bosettingsområder. Samtidig må den samiske dimensjonen i dokumenter som omhandler helse- og sosialtjenesten i Norge synliggjøres mer i integreringen. Sametinget vil også arbeide for at tinget skal ha en mer aktiv rolle i forhold til utforming av innhold i helse- og sosialtjenesten på alle nivå. Det er spesielt viktig at det forebyggende helsearbeidet styrkes.

Rusmisbruk er også et voksende problem i de samiske områdene. Sametinget vil jobbe for at det fra

sentralt hold settes i verk tiltak når det gjelder rus- og alkoholforebyggende arbeid. Det som er spesielt viktig i denne sammenheng er å styrke tiltaksapparatet. De sentrale myndigheter må ta større ansvar og bevilge mer ressurser for å bekjempe dette problemet.

2.1.1.10 SAMARBEID MELLOM SAMETINGENE

Når det gjelder det samiske samarbeidet over landegrensene er det flere naturlige saksområder for Samisk parlamentarisk råd (SPR), men spesielt samisk språk, opplæring og likestilling er områder som krever en felles innsats og samordning. Dette vil bli gitt prioritet. Internasjonalt vil arbeidet med FNs Permanente Forum få høy prioritet fra SPRs side. Hovedutfordringen for SPR er å få finansiert rådets virksomhet.

2.1.1.11 SAMETINGETS INTERNASJONALE ENGASJEMENT

Sametinget forventer at den norske stat bidrar til at en erklæring om urfolksrettigheter blir vedtatt innen utgangen av urfolkstiåret som avsluttes i 2004.

Selv om prosessen i forbindelse med etableringen av et Permanent Forum for urfolkssaker i stor grad er avsluttet, er det nå arbeidet begynner. Sametinget mener det er viktig å støtte opp om forumets arbeid, spesielt med tanke på samenes og inuittenes felleskandidat i forumet.

Urfolksrepresentantene i Barentssamarbeidet skal utføre et arbeid for samene i Norge, Sverige, Finland og Russland samt vepserne og nenetsene i Russland. Det er nødvendig at forholdene legges til rette for at urfolkene skal kunne ha innflytelse gjennom representasjon på alle nivåer i samarbeidet. Det er derfor viktig at urfolkene også får en representant i Barentsrådet. Skal urfolksrepresentantene i Barentssamarbeidet makte å ivareta sine oppgaver er det nødvendig med økonomisk støtte til å utføre arbeidet.

Sametingets deltakelse i Arktisk råd hemmes av manglende ressurser som gjør at Sametinget ikke kan delta med den ønskede tyngden. Det er et ønske at Samisk parlamentarisk råd kan bli satt i stand til å ta på seg dette arbeidet, men dette tilsier at rådet må få tilført de nødvendige økonomiske ressursene.

Sametinget avsluttet i 2001 et treårig prosjektsamarbeid med Miljøverndepartementet innenfor rammen av lokal Agenda 21. Sametinget lanserte i 2001 et arbeid med Urfolk Agenda 21.

Arbeidet i forhold til den internasjonale konvensjonen om biologisk mangfold er en sentral utfordring for Sametinget, spesielt i forhold til artikkel 8(j) og for arbeidsgruppen for urfolks kunnskaper, fornyelser og praksiser. Det er viktig at Sametinget deltar i og har innflytelse på det norske lovarbeidet for samordnet forvaltning av det biologiske mangfoldet.

2.1.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til sine merknader under kap. 1.2.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg at Sametinget i sin årsmelding legger stor vekt på spørsmålet om selvbestemmelse og rettigheter for samene. Disse medlemmer konstaterer at Sametinget ikke er tilfreds med den behandlingen samenes rettmessige krav om selvbestemmelse, slik Sametinget vurderer begrepet, hittil har fått av sentrale myndigheter. Disse medlemmer viser til at Sametinget i den forbindelse peker på at samene er et urfolk og at det derav følger rettigheter som er nedfelt i rettslig bindende internasjonale konvensjoner.

Disse medlemmer har merket seg at Sametinget mener at innholdet i selvbestemmelsesbegrepet må utformes gjennom forhandlinger mellom Sametinget og sentrale myndigheter som to likeverdige parter. Et sentralt moment for Sametinget er at urfolkene ikke forhandler om å få rettigheter, men om hvordan nedrevde rettigheter skal innarbeides i de respektive nasjonale lovgivninger.

Disse medlemmer er oppmerksom på at for det samiske samfunn er spørsmålet om arealer svært viktig. Disse medlemmer er enig med Sametinget når det påpeker at det er svært viktig at det oppnås en god dialog mellom Sametinget og sentrale myndigheter når det gjelder det nye lovforslaget om retten til og forvaltningen av grunnen i Finnmark.

Disse medlemmer har merket seg at Sametinget definerer det som betenkelig at Finnmark fylkeskommune er en sentral aktør i salg av rettigheter innenfor samiske områder i en tid der rettighetsproblematikken ikke er avklart. Komiteen er kjent med at Sametinget har gjort vedtak om at den nye mineralloven ikke bør behandles i Stortinget før etter at land- og vannrettigheter i Finnmark er avklart fordi lovforslaget har bestemmelser som har innvirkning på rettighetsproblematikken.

Disse medlemmer har merket seg at Sametinget mener at bl.a. utbygging av Forsvaret, nye industriarbeidsplasser og servicenæringer i samiske bosettingsområder i all hovedsak vil fortrenge og svekke tradisjonelle næringer som har en viktig rolle for samisk kultur. Videre har disse medlemmer merket seg at Sametinget på den andre siden argumenter for at det er viktig å utvikle et moderne samisk samfunn, men at det da forutsettes at Sametinget gis mulighet til å være en aktiv aktør i en slik prosess.

Disse medlemmer vil vise til at Sametinget er opptatt av at alle offentlige myndigheter tar medansvar for samisk samfunnsutvikling, og at Sametinget på denne bakgrunn fremmet krav om en forhandlingsmodell mellom Regjeringen og Sametinget i arbeidet med samiske saker om finansielle behov, ansvarsfordeling og budsjetterammer.

Disse medlemmer er oppmerksom på at for Sametinget er det en sentral målsetting at samisk språkarbeid styrkes og utvikles i alle språkregioner, og at målet er at samisk og norsk skal bli likeverdige språk. Disse medlemmer sier seg enig med Sametinget i at språkutviklingsarbeid er tidkrevende arbeid

der utfordringer i fremtiden er å tilrettelegge tilbud og virkemidler på flere plan og arenaer.

Disse medlemmer sier seg tilfreds med at Sametinget, i samarbeid med bl.a. Statens forvaltnings-tjeneste og departementene, vil prioritere IKT i nær framtid.

For disse medlemmer er det viktig å styrke samisk identitet og kultur. Disse medlemmer er derfor tilfreds med at Sametinget legger til rette for bruk av samisk språk og formidling av samisk kultur gjennom barnehage, grunnskole, videregående skole, høyere utdanning og forskning.

Disse medlemmer har merket seg at Sametinget mener at miljø- og kulturminnevern kan ha motstridende interesser med samisk kultur og levesett i samiske bosettingsområder, og at Sametinget peker på fire faktorer som bør være på plass i arbeidet med verneplaner:

- Vernets formål og innhold bør være en sentral faktor som bestemmer hvordan samiske interesser blir ivaretatt.
- En lokal samisk forankring bør være på plass der det knyttes verneplaner til samiske ressursområder.
- En god dialog med lokalsamfunnet er en nøkkelfaktor i verneprosessen.
- Se helhetlig på de ulike statlige sektorområder som er berørt i verneplanprosesser.

Disse medlemmer er oppmerksom på at utfordringene i reindriftsnæringen er store, og at Sametinget i den forbindelse mener at reduksjon i reinbeiteareal er alvorlig fordi arealtapet ikke kan reverseres. Disse medlemmer har videre merket seg at Sametinget både i årsmeldingen og i Reguleringsrådet har satt fokus på det kystnære fisket, spesielt med sikte på å sikre fangstrettighetene for den minste kyst- og fjordflåten.

Disse medlemmer er oppmerksom på at rusmisbruk er et voksende problem også i samiske områder, og at Sametinget vil jobbe for at det fra sentralt hold settes i verk tiltak både når det gjelder rusmisbruk og det generelle rusforebyggende arbeidet. Disse medlemmer har videre merket seg at Sametinget mener det er viktig at det arbeides for at det settes klare rammer fra sentralt hold for måloppnåelse for en likeverdig helse- og sosialtjeneste for det samiske folket. Disse medlemmer vil her vise til at Regjeringen i august 2001 vedtok en handlingsplan for helse- og sosiale tjenester for samefolket i Norge for perioden 2002-2005.

For disse medlemmer er det viktig å ha et internasjonalt samarbeid og engasjement når det gjelder samepolitiske saker spesielt og urfolks interesser generelt. Disse medlemmer er derfor tilfreds med at Sametinget også ser et potensial i å styrke samarbeidet mellom sametingene gjennom Samisk parlamentarisk råd, det interne samiske samarbeidet over landegrensene og samarbeidet utad om internasjonale saker.

2.2 Arbeidet i Sametinget i år 2001

2.2.1 Sammendrag

2.2.1.1 RETTIGHETER

Det er i meldingen redegjort for møter Sametinget har hatt med Justisdepartementet og lederen for Same-rettsutvalget. Sametinget deltar i utvalgets referanse-gruppe.

Videre omtales Sametingets arbeid med kompetanse-senter for urfolksrettigheter, rettshjelpkontoret for Indre Finnmark og saken vedrørende de som har tapt skolegang under andre verdenskrig.

2.2.1.2 SAMETINGSVALGET

Det redegjøres i meldingen for resultatet av same-tingsvalget. Informasjonsinnsatsen var i 2001 fokusert på registrering i samemanntallet 1. mai 2001 og same-tingsvalget 10. september.

2.2.1.3 SPRÅK, KOMMUNIKASJON OG INFORMASJON

Sametinget har spesielle støtteordninger som er øre-merket for å stimulere til økt innsats for å fremme samisk språkutviklingsarbeid i sin alminnelighet.

Sametinget bevilget rammetilskudd over 2001-budsjettet på kr 15 850 000 til tolketjenester og to-språk-lighetsmidler. Sametinget bevilget kr 2 406 000 til videreutvikling av samisk språk i sørsamiske- og lule-samiske områder, Ofoten og Sør-Troms regioner samt ulike kyst- og fjordstrøk i landsdelen.

Sametinget har gitt støtte til et 5-årig prosjekt til områder utenfor språklovens forvaltningsområde hvor det primære målet er å styrke og fremme utviklingen av barnas bruk av samisk språk.

Sametinget får årlig søknader om støtte fra ulikt hold for om lag 7-8 mill. kroner, mens bevilgningen som står til rådighet årlig er på knapt 2,5 mill. kroner. Hvis Sametinget skal klare å prioritere søknader fra områder utenfor sameovens forvaltningsområde bør staten inn med betydelige midler for å oppnå målsettingen. Slik budsjettsituasjonen har vært for Sametinget de seneste år har det ikke vært mulig å øke tilskuddene til for eksempel samiske språkprosjekter.

Språksentrene

I samsvar med planene for arbeidet med samisk språk opprettet Sametinget fra budsjetterminen 2001 en ny ordning med grunntilskudd til samiske språksentre. Tilskuddet kr 1 600 000 skal sikre driften av språksentrene og det ble bevilget kr 400 000 til språksentrene i Porsanger, Kåfjord i Troms, Tysfjord og i Sør-Troms. Høsten 2001 åpnet et nytt samisk språksenter for varangerdialekter, lokalisert til Nesseby. Fra år 2002 får også dette språksentret fast grunntilskudd fra Sametinget.

Kommunikasjon og informasjon

Sametinget vedtok i mai 2001 tingets kommunika-sjons- og servicepolitikk. Erklæringen er et resultat av felles innsats fra hele organisasjonen, og den finnes tilgjengelig på nett og i papirformat.

Fagfeltet kommunikasjon og informasjon er styrket både internt og i forhold til eksterne brukere av Sameingets tjenester.

Sametinget har deltatt aktivt i Kommunal- og regionaldepartementets arbeidsgruppe for samiske tegn og IT, opprettet i medhold av eNorge-planen. Gruppen anbefaler blant annet at staten setter krav til leverandører om at all programvare som kjøpes inn skal støtte tegnsettstandarden Unicode. Unicode-tegnsettet inneholder de samiske tegnene, og vil derfor løse de problemene som i dag eksisterer med hensyn til samiske tegn.

Nytt sameting, Sametingsbygningen og tospråklige nettsider har medført økt oppmerksomhet omkring samiske saker.

Høsten 2001 gikk betydelige ressurser til informasjonsarbeid knyttet til konstitueringen av det nye Sametinget.

Kartlegging av holdninger og kunnskap

Norsk Gallup foretok våren 2001 en undersøkelse på oppdrag fra Sametinget. Hovedmålet med undersøkelsen var å kartlegge befolkningens kjennskap, kunnskap og holdninger til Sametinget og registrering i sameinntallet, samt undersøke effekten av informasjonstiltak gjennomført i perioden februar-mai 2001. Sameingets myndighetsområder i dag har forholdsvis stor oppslutning både blant manntallsførte samer og andre respondenter. Undersøkelsen viser at språk, kultur, opplæring, reindrift og likestilling er blant de tema som respondentene ønsker at Sametinget skal fokusere sterkere på. Minst viktig for respondentene er boligpolitikk, samferdsel, skattespørsmål, forsvar, by- og tettstedsutvikling. Undersøkelsen viser også at de fleste målene for informasjonskampanjen i 2001 i forhold til sameinntallet er nådd.

Selskapet Agenda gjennomfører våren 2002 en intervjuundersøkelse av utvalgte personer for å kartlegge holdninger og kunnskaper om sametingsvalg, sameinntall og Sametinget. Begge undersøkelsene utgjør viktige bidrag i arbeidet med å utarbeide en strategi for økt registrering i sameinntallet i perioden fram til 2005. Strategisk og handlingsrettet plan utarbeides i 2002.

Samisk spesialbibliotek, bokbusser og samisk bibliografi

Innen utgangen av 2002 regner Sametinget med å få innført ny programvare for Samisk spesialbibliotek og nytt arkiv- og saksbehandlingssystem. Målet er at disse systemene i størst mulig grad skal integreres med eksterne og interne nett. Ved begge systemer er det betydelig usikkerhet knyttet til muligheten av å bruke samiske tegn - noe som er et krav fra Sametingets side.

Biblioteket har stort etterslep av arbeid på grunn av liten bemanning gjennom flere tiår. Til tross for økte ressurser de to siste årene, har det ikke vært mulig å komme à jour med registrerings- og formidlingsarbeidet. Det betyr at brukerne av biblioteket ikke får det tilbudet de bør få.

Journalføringssystem

Sametinget må kjøpe og implementere et nytt arkiv- og saksbehandlingssystem innen utgangen av 2002. Det er igangsatt et arbeid med å utrede overgangen til Noark 4-standard, som gir muligheten for et fullstendig elektronisk arkiv.

2.2.1.4 BARNEHAGE, OPPLÆRING OG FORSKNING

Barnehager

Arbeidet har i stor grad vært konsentrert om kvalitetssatsing og etablering av nettverk for samiske barnehager over hele landet. Ved årsskiftet overtok Sametinget forvaltning av det særskilte tilskuddet til samiske barnehager, og kr 5 997 000 er fordelt på 45 samiske barnehager eller avdelinger. Tilskuddet skal gå til å dekke merutgiftene med å formidle samisk språk og kultur i barnehagene.

I strategisk plan for barnehager for perioden 2002-2005 er det gjort prioriteringer av satsingsområder og læremiddelutvikling. Det er vedtatt nye retningslinjer for det særskilte tilskuddet til samiske barnehager.

Opplæring

Intensjonene i opplæringsloven blir ikke oppfylt i alle sammenhenger. Dette er bakgrunnen for at Sametinget har gjennomført en utredning om samisk opplæring utenfor forvaltningsområdet for samisk språk. I utredningen er det kartlagt hvilke problemer elever i grunn- og videregående skole har med å få opplæring som de etter opplæringsloven har rett til. Utredningen er sendt på høring og vil bli behandlet i 2002.

Høsten 2001 kom det et ønske om opplæring i sørsamisk som førstespråk i grunnskolen i elevenes hjemkommune. Etter et samarbeid mellom den aktuelle kommunen, Sameskolen for Midt-Norge, Statens utdanningskontor i Nordland og Sametinget har man kommet frem til en løsning slik at elevene får den opplæringen i samisk som de har rett til.

Sametinget har fått ferdig kartleggingsprøver i lesing for elever med samisk som førstespråk. Det foreligger prøver for 2., 3., 5., 7. og 9. klasse samt idéhefte for læreren.

Innenfor videregående opplæring har Sametinget utarbeidet og vedtatt en læreplan for lærlinger i reindriftsfaget. Arbeidet med veiledning for bedriftene er igangsatt.

Det er delt ut ca. 500 stipend til samisk ungdom som har valgt samisk som fag i videregående opplæring. Stipendet er ment som en motivasjon for samiske elever på videregående nivå til å velge samisk, da tendensen har vært at denne gruppen ikke velger samisk som fag.

Sametinget ble tildelt ekstra midler til pedagogisk utviklingsarbeid. Det har bidratt til at utviklingsarbeidet i tilknytning til L97S er videreført.

Sametinget har sammen med Voksenopplæringsinstituttet og Utdannings- og forskningsdepartementet arbeidet med å få etablert et samarbeid om voksenopplæring og læremiddelutvikling for voksne samer. Sametinget har også satt i gang et utviklingsprosjekt i

samhandling med Statens utdanningskontor i Finnmark og Samisk høyskole, samt støttet læremiddelprosjekter for voksne i lule- og sørsamisk.

Det spesialpedagogiske arbeidet

Det er utarbeidet en plan for spesialpedagogisk kompetanseheving som går fram til sommeren 2003. Arbeidsformen er etterutdanningsprosjekt med utgangspunkt i de problemstillingene som førskolelærere og lærere arbeider med til daglig.

Sametinget har i 2001 tildelt videreutdanningsstipend i spesialpedagogikk og rehabiliteringsfag og lyst ut FoU-midler til spesialpedagogiske utviklingsprosjekt. Det er utarbeidet retningslinjer for tildeling av midlene.

Sametinget har deltatt i fagteamet for Samtak, det nasjonale kompetansehevingsprogrammet for den pedagogiske psykologiske tjenesten.

IKT, læremidler og bokproduksjon

I år er ett nettbasert læremiddel ferdigstilt og fire IKT-læremiddelprosjekter er påbegynt.

Sametinget har i samarbeid med Læringsenteret igangsatt arbeid med å etablere et samisk læringsnett (ILH). Nettstedet skal være en møteplass med skolefaglig innhold for de samiske barnehagene, skolene og foreldrene.

Fordeling av kr 14 000 000 til samisk læremiddelutvikling ble foretatt på bakgrunn av innkomne søknader etter en utlysning av midlene. Det kom inn søknader for vel kr 60 000 000. I alt ble det satt i gang ca. 50 nye læremiddelprosjekter, og det er blitt ferdigstilt til sammen ca. 40 læremidler på nord-, lule- og sørsamisk.

Det er foretatt en helhetlig gjennomgang av den samiske bokproduksjon, herunder Sametingets ansvar, rolle og oppgaver.

2.2.1.5 MILJØ- OG KULTURMINNEVERN

Sametingets arbeid med miljø- og kulturminnevernsspørsmål innebærer å bidra til at den miljømessige kulturarven blir vernet, dokumentert og vedlikeholdt på en best mulig måte. Sametinget er delegert myndighet og pålagt å forestå forvaltningen av samiske kulturminner, og ivaretar kulturminnehensyn i plan- og byggesaker.

Det samiske kulturminnevernet er en del av den helhetlige miljøforvaltningen. En god faglig kontakt med Miljøverndepartementet og Riksantikvaren er av vesentlig betydning i dette arbeidet. Sametinget har deltatt i samarbeidsfora som Riksantikvarens faglige kontaktutvalg og på Kulturminnekonferansen 2001.

Det har i år 2001 vært god kontakt og samarbeid med de ulike fylkeskommuner og fylkesmenn fra Hedmark i sør til Finnmark i nord.

2.2.1.6 KULTUR OG NÆRING

Sametinget hadde samisk kultur og samiske næringer som ett av tre hovedmål for 2001, og dette har vært et generelt mål for Sametingets virksomhet fra starten av. Det gjelder derfor å styrke og ivareta det næringslivet som danner det materielle grunnlaget for samisk kultur

og identitet og utvikle gode strategier for en bærekraftig utvikling i det samiske samfunnet. Forholdene må legges til rette for et samfunn med et bredt spekter av tilbud, varer og tjenester innenfor alle sektorer, slik at det skal bli attraktivt å bosette seg i de samiske områdene.

Det stadig økende presset på Sametingets virkemidler gjør at det ligger en stor utfordring i å prioritere virkemidlene på en måte som fremmer lokal utvikling. Sametinget ser behov for en evaluering av de ulike støtteordningene slik at ordningene stimulerer til en utvikling som fremmer likestilling i det samiske samfunnet.

Samisk kulturfond

Målsettingene i 2001 for Samisk kulturfond var å samordne samisk kulturtilbud, tilrettelegge for likeverdige tilbud og aktiviteter i de ulike regionene, skape gode oppvekstvilkår for samiske barn og unge og utvikle deres samiske identitet. Barns og unges oppvekstvilkår har stor betydning for Sametinget og gjennom tildelingen av midler fra Kulturfondet har man satset på å styrke barns og unges oppvekstvilkår, både når det gjelder litteratur, skrivekurs og samisk-språklige publikasjoner for barn og unge.

I årsmeldingen er det nærmere redegjort for hvilke formål/prosjekter som har fått støtte fra Samisk kulturfond.

Samisk utviklingsfond

I årsmeldingen er virksomheten til Samisk utviklingsfond nærmere beskrevet.

Sametinget ønsker i sin virkemiddelbruk å inngå samarbeid med relevante lokale og regionale finansieringsaktører. På den måten oppnår man en sterkere og bedre samordning av tiltakene som igjen fører til at man lettere oppnår felles mål og tiltak for regional næringsutvikling. Det er imidlertid like viktig at Samisk utviklingsfond har en klar profil som en selvstendig virkemiddelaktør med et definert mål for samisk næringsutvikling. Bevilgningene til utviklingsfondet er blitt mindre sammenlignet med foregående år. I 1999 ble det avsatt kr 20 100 000 til fondet, mens det for 2001 er avsatt kr 18 130 000. Tilskudd til kvinner er gått opp med 4 pst. fra 2000 til 2001 og dette er en positiv utvikling, om enn svært marginal.

2.2.1.7 HELSE- OG SOSIALSATSING

Sametinget har tildelt prosjektmidler til oppfølging av NOU 1995:6 Plan for helse- og sosialtjenester til det samiske folk i Norge. Sosial- og helsedepartementet har tatt initiativ til evaluering av tildeling av prosjektmidlene. Prosjektmidlene var fra departementets side opprinnelig for et 3-årig prosjekt, altså frem til 2001. Satsingen er foreløpig utvidet til et 4-årig prosjekt, dvs. ett år til gjeldende f.o.m. 1. januar 2002. Evalueringen vil være ferdig i 2002, og den forutsettes å gi grunnlag for hvordan satsingen på innarbeidingen av det samiske perspektivet i helse- og sosialtjenesten skal videreføres.

Sametinget har aktivt arbeidet mot prostitusjon ved bl.a. å initiere til at overordnede myndigheter iverkset-

ter tiltak for å stoppe prostitusjonen. I forbindelse med rasisme og mobbing har Sametinget gjennom engasjement i enkeltsaker maktet å sette fokus på og bidra til at holdningsskapende arbeid iverksettes. Dette er et svært viktig arbeid som må videreføres.

2.2.1.8 SAMISK SAMARBEID

Sametinget har i 2001, som tidligere år, hatt jevnlig kontakt med sametingene på svensk og finsk side, ved at det har vært avholdt presidentmøter. Det har vært avholdt to møter i Samisk parlamentarisk råd i løpet av året der felles samiske saker har vært drøftet.

2.2.1.9 NORDISK SAMARBEID

I november 2001 ble det for andre gang avholdt et møte mellom sameministrene og sametingspresidentene. Resultatet av møtet var en protokoll med beslutninger som skal følges opp. Møte mellom sameministrene og sametingspresidentene avholdes årlig, mens Nordisk embetsmannsorgan for samiske spørsmål dvs. det administrative samarbeidet, møtes to ganger i året.

Arbeidet med nordisk samekonvensjon har hatt en positiv utvikling, og man er kommet et skritt videre. Det er nedsatt en ekspertgruppe som skal utarbeide et konvensjonsutkast. Arbeidet skal avsluttes i slutten av 2003.

Samisk representasjon i Nordisk Råd er en av de sakene som fortsatt er uløst, og som er viktig for det samiske samfunnet. Sametinget er ikke tilfreds med situasjonen, og det er satt i gang et arbeid med å se på mulige løsninger for hvordan samene kan bli representert i Nordisk Råd. Samisk parlamentarisk råd vil følge saken.

2.2.1.10 SAMETINGETS INTERNASJONALE ENGASJEMENT

Sametinget har deltatt aktivt i FNs arbeidsgruppe som har forberedt et permanent forum for urfolk. Målet ble nådd ved at FNs generalforsamling i 2000 vedtok å etablere et Permanent Forum for urfolkssaker - Permanent Forum on Indigenous Issues.

Arbeidet med å utarbeide en erklæring om urfolks rettigheter går videre innenfor rammen av FNs menneskerettighetskommisjon. Sametinget har i løpet av 2001 deltatt på et møte med Utenriksdepartementet angående det videre arbeidet med urfolkserklæringen.

I meldingen er det redegjort for Sametingets deltakelse i Barentssamarbeidet og det arktiske samarbeidet.

2.2.1.11 SAMETINGETS REGNSKAP 2001

Sametinget vedtok i november 2000 under sak 41/00 budsjettet for Sametinget for 2001. Den totale bevilgningen for 2001 ble på kr 147 590 000. Ved budsjettrevisjonen i mai 2001, sak 19/01, ble budsjettet regulert og det endelige budsjettet vedtatt med en ramme på kr 141 819 873.

En konsekvens av Sametingets fordeling av driftsmidler til avdelinger med eget budsjett og driftsansvar, medfører at den enkelte enhet er ansvarlig for å holde sine årlige budsjettammer.

Regnskapet presenteres i to hoveddeler, driftsregnskapet fordelt på hovedkoststeder og virkemiddelregnskapet fordelt på virkemiddelordninger.

I meldingen redegjøres det nærmere for Sametingets regnskap for 2001.

2.2.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til sine merknader under kap. 1.2.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg at spørsmålet om retten til selvbestemmelse har vært et gjennomgangstema i mange av de saker som har vært behandlet i Sametinget i 2001. Disse medlemmer viser til at det i den forbindelse har vært avholdt møte med Justisdepartementet angående Regjeringens arbeid med Samerettsutvalgets innstilling hva gjelder Finnmark og at et nytt Samerettsutvalg for områdene fra Troms og sørover er oppnevnt. Sametinget har lagt sine forventninger til arbeidet i møte også med dette utvalget.

Disse medlemmer er kjent med at Sametinget i 2001 har avgitt sin høringsuttalelse til Planlovutvalgets delinnstilling der bl.a. følgende forhold ble vektlagt:

- Det er behov for at lovutvalgets videre arbeid ses i forhold til de internasjonale forpliktelsene Norge er bundet av.
- Sametinget er skeptisk til at fylkesplanene skal kunne være juridisk bindende, noe som vil kunne innebære en form for overstyring av særlover på et altfor generelt plannivå.
- Når det gjelder innsigelsesordningen er Sametinget bekymret for at sluttbehandlingen av innsigelsessaker legges til fylkeskommunen.

Disse medlemmer har merket seg at Sametinget er positiv til at det nå etableres et kompetansesenter for urfolksrettigheter, og anbefalte dette til Kautokeino.

Det er etter disse medlemmers mening viktig at valgresultatet til Sametingsvalget 2001 blir gjennomgått og kvoteringsordning foreslått for å få en bedre kjønns sammensetning. Dette med bakgrunn i at den kjønnsmessige sammensetningen av Sametinget etter valget 2001 er ytterligere forverret og andelen menn har gått opp til 82,1 pst.

Disse medlemmer har merket seg at det har funnet sted en økning i antall arealsaker fra 2000 til 2001, og at økningen har skjedd i alle fylker. Disse medlemmer har videre merket seg at Sametinget har engasjert seg spesielt i forbindelse med verneplanarbeidet i Tysfjord-Hellemo-området og nasjonalparkområdet på Varanger-halvøya.

Disse medlemmer er kjent med at det treårige prosjektet innenfor rammen av lokal Agenda 21 ble avsluttet i 2001, der Sametingets overordnede målsetting har vært å bidra til å realisere en miljøvennlig praksis i det samiske samfunnet gjennom å synliggjøre

og understøtte handlingsalternativer som peker i bærekraftig retning.

Disse medlemmer peker på at Sametinget hadde samisk kultur og samiske næringer som ett av tre hovedmål i 2001, og at dette har vært et generelt mål for Sametingets virksomhet fra starten av. Disse medlemmer mener at økende interesse for samisk kultur og uttrykksformer kan gi økt bo- og sysselsetting i de samiske områdene, noe som i neste omgang kan virke tiltrekkende for næringsetableringer i de samiske lokalsamfunn.

3. SAMARBEIDET MELLOM SAMETINGET OG REGJERINGA

3.1 Sammendrag

Sametinget peiker på at det er eit stort gap mellom prioriteringane til Sametinget og rammeløyvingane frå Stortinget. I tillegg har Sametinget fremma krav om ein forhandlingsmodell med Regjeringa i arbeidet med samiske saker. I arbeidet med budsjettet og nye behov ønskjer Sametinget at ein gjennom reelle forhandlingar avdekkjer finansielle behov, ansvarsdeling og blir samde om rammene for budsjetta år for år. Ein viser til at eit slikt system set Sametinget betre i stand til å planleggje økonomisk, i tillegg til at det betrar dialogen og samarbeidet om dei utfordringane ein står overfor i samepolitikken.

Regjeringa viser til at det i 1998 vart etablert faste møte på politisk nivå mellom Sametinget og somme departement før den første årlege budsjettkonferansen. Regjeringa ser det ikkje som naturleg at møta skal vere forpliktande på den måten at det blir gitt konkrete lovnader om auke i løyvingane. Dei økonomiske rammene til Sametinget må drøftast som ein del av den samla budsjettpolitikken til Regjeringa. Regjeringa ønskjer å gi Sametinget enda større fridom innanfor budsjett-ramma, og vil vurdere om eventuelle budsjettføringar og øyremerkinger frå departementa kan reduserast yttarlegare i framtidige budsjett.

Elles vil Regjeringa utarbeide ei fullstendig samanstilling av budsjettutviklinga for det samiske området i perioden 1989-2002. Det vil gi eit betre oversyn over utviklinga i tilskota til samiske formål dei siste åra. Oversynet skal oppdaterast årleg.

Barne- og familiedepartementet vil samarbeide med Sametinget om ei vidare utvikling av samisk barne- og ungdomspolitik og oppfølging av barne- og ungdomsplanen til Sametinget. Departementet er positiv til framlegget frå Sametinget om faste årlege møte mellom departementet, Barneombodet, fylkeskommunane og Sametinget på administrativt nivå.

I St.meld. nr. 55 (2000-2001) Om samepolitikken har Barne- og familiedepartementet opna for å innleie samarbeid med Sametinget for å vurdere utsiktene til at Sametinget kan få fullmakt til å gi forskrifter med heimel i lov om barnehagar. Det må greiast ut nærare kva for føresegnar i barnehagelova som kan vere aktuelle. Barne- og familiedepartementet vil samarbeide med Sametinget ved ein eventuell revisjon av lov om barnehagar.

Kultur- og kyrkjedepartementet har merka seg omtalen frå Sametinget av samarbeidet med departementet, og har i den samanhengen teke initiativ overfor Sametinget for å få i stand faste kontaktmøte med Sametinget på administrativt nivå.

Nærings- og handelsdepartementet har starta arbeidet med ei ny minerallov. I den samanhengen er det skapt ein dialog med Sametinget. Eit møte mellom Sametinget, Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Bergvesenet vart halde i Karasjok i juni 2001.

"Biomangfaldslovutvalet" som vart skipa ved kgl. res. av 20. april 2001 for å klarleggje eit nytt lovgrunnlag for forvaltning av biologisk mangfald, er sett saman av uavhengige ekspertar som er valde ut på grunnlag av særskild kompetanse. Det er etablert ei interdepartemental referansegruppe for arbeidet i utvalet, der også Sametinget er med. Utvalet har besøkt Sametinget og vil i det vidare arbeidet ha kontakt med Sametinget.

Oppfølginga av utgreiinga til Samerettsutvalet om naturgrunnlaget for samisk kultur (NOU 1997:4) held fram gjennom arbeidet med ny lov om rettshøve og grunnforvaltning i Finnmark.

Regjeringa ser det som svært viktig å ha ein god dialog med Sametinget under utarbeidinga av lovframlegget for Finnmark. Det har derfor vore gjennomført kontaktmøte mellom presidenten i Sametinget, fylkesordføraren i Finnmark og justisministeren i denne prosessen. Regjeringa tek sikte på å leggje fram proposisjonen med framlegg til ny lov for Finnmark våren 2003.

Regjeringa har som utgangspunkt at fastlegginga av samisk sjølvråderett må skje i samsvar med folkerettslege prinsipp og internasjonal utvikling på området. Regjeringa legg til grunn at debatten om sjølvråderett òg må omfatte innhaldet i omgrepet, og korleis sjølvrådet retten kan gjennomførast som praktisk politikk. Dialogen med Sametinget må førast vidare for å kome fram til ei felles forståing av korleis ein skal ta omsyn til føresegnene i folkeretten om sjølvråderett.

Kartlegging av samiske rettar sør for Finnmark held fram gjennom arbeidet til Samerettsutvalet.

For å betre og vidareutvikle dialogen og samarbeidet med Sametinget, vil Regjeringa leggje opp til meir jamlege gjensidige orienteringsmøte på politisk nivå mellom Sametinget og den politiske leiinga i Kommunal- og regionaldepartementet. Gjennomføringa av slike møte vil departementet diskutere nærare med Sametinget.

3.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til sine merknader under kap. 1.2.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti har merket seg at Sametinget mener det er et stort gap mellom Sametingets prioriteringer og Stortingets rammebevilgninger. Disse medlemmer er tilfreds med at Regjeringen som svar

på kravet om forhandlingsmodell fra Sametinget i arbeidet med samiske saker, har etablert faste møter på politisk nivå mellom Sametinget og noen departementer før den første årlige budsjettkonferansen. Disse medlemmer vil understreke at det er viktig at Sametinget i disse møtene fritt kan ta opp behovet for å øke rammene innenfor det samiske budsjettområdet, og at dette også gjelder overføringer av forvaltningsoppgaver til Sametinget. Disse medlemmer finner det riktig at disse møtene ikke skal være forpliktende på den måten at det blir gitt konkrete lovnader om økning, da de økonomiske rammene til Sametinget må drøftes som en del av den samlede budsjettpolitikken til Regjeringen. Disse medlemmer er imidlertid enig med Regjeringens målsetting om å gi enda større friedom innenfor budsjetttrammen.

Disse medlemmer viser til at Regjeringen, med bl.a. bakgrunn i Samerettsutvalgets utgreiing om naturgrunnlaget for samisk kultur (NOU 1997:4), tar sikte på å legge fram proposisjonen med framlegg til ny lov for Finnmark våren 2003. Disse medlemmer er tilfreds med at de internasjonale folkerettslige forpliktelser legges til grunn for dette arbeidet. I tillegg vil disse medlemmer understreke Regjeringens målsetting om at det må vektlegges å ha en god dialog med Sametinget i dette arbeidet.

Disse medlemmer er tilfreds med at Regjeringen har som utgangspunkt at fastleggingen av samisk selvråderett må skje i samsvar med folkerettslige prinsipper og internasjonal utvikling på området. Disse medlemmer bifaller Regjeringens syn om at debatten om selvråderett også må omfatte innholdet i begrepet og hvordan selvråderetten kan gjennomføres som praktisk politikk. Disse medlemmer oppfordrer Regjeringen til å fortsette dialogen med Sametinget for å komme fram til en felles forståelse omkring disse problemstillingene.

Disse medlemmer er positiv til at Regjeringen vil legge opp til mer jevnlige og gjensidige orienteringsmøter på politisk nivå mellom Sametinget og Kommunal- og regionaldepartementet for å forbedre og videreutvikle dialogen og samarbeidet med Sametinget.

4. ARBEIDET I REGJERINGA MED SAMEPOLITISKE SAKER OG OPPFØLGING AV SAKER I ÅRSMELDINGA FRÅ SAMETINGET

4.1 Sammendrag

4.1.1 Barnehagar

Det særskilde tilskotet til samiske barnehagar vart overført til Sametinget 1. januar 2001. Sametinget har utarbeidd nye retningslinjer som tok til å gjelde frå 1. januar 2002. Sametinget er òg styrkt med midlar til informasjons- og rettleiingsarbeid for samiske barnehagar og barnehagar med samiske barn. Sametinget har ansvaret for satsinga i dei samiske barnehagane i tilknytning til den treårige kvalitetssatsinga i barnehage-sektoren frå Barne- og familiedepartementet.

Kunnskapane til barnehagepersonalet i samisk språk og kultur er avgjerande føresetnader for at barn i samiske barnehagar skal få styrkt og utvikla språket sitt og identiteten sin. Barne- og familiedepartementet vil i samarbeid med Sametinget greie ut spørsmålet om stipend for studentar som tek samisk førskulelæraryttdanning. I tillegg skal ein klarleggje behovet for etter- og vidareutdanningstiltak for personalet i samiske barnehagar og i norskspråklege barnehagar med samiske barn.

Det er eit stort behov for forskning på området oppvekst og sosialisering i samiske samfunn. Derfor er det òg viktig å hente inn meir kunnskap om barnehagen som oppvekstarena for samiske barn. Barne- og familiedepartementet ser desse behova saman med den treårige kvalitetssatsinga.

4.1.2 Barne- og ungdomspolitik

Barne- og familiedepartementet vil medverke til at samiske barn og unge får betre vilkår for eigne kulturelle aktivitetar i lokalsamfunnet sitt.

Barne- og familiedepartementet samarbeider med Sametinget om eit hefte som skal stimulere kommunane til større påakting og auka innsats overfor samiske barn og unge.

Departementet har i fire år hatt eit utviklingsprogram for å styrkje oppvekstmiljøet. Dei tre første åra var Tana kommune med. Rapporten frå dei første åra i programmet, med omtale av arbeidet i Tana - ein av ti kommunar i programmet, blir gitt ut i 2002.

Barne- og familiedepartementet arbeider for å styrkje det ungdomspolitiske samarbeidet i Barentsregionen, i tråd med dei prioriteringane som ligg i handlingsplanen som vart vedteken på Ungdomsministerkonferansen i Tromsø i mai 2001.

4.1.3 Helse- og sosialtenester for det samiske folket

Sosial- og helsedepartementet har i 2001 løyvd 2 mill. kroner til Universitetet i Tromsø til drift av Senter for samisk helseforskning. Formålet med senteret er å skaffe dokumentasjon som betrar kunnskapsgrunnlaget for fagleg utvikling av helse- og sosialtenester til det samiske folket.

I 2001 vart det løyvd 2,8 mill. kroner til Finnmark fylkeskommune til drift av spesialisthelsetenesta for samefolket. For 2001 disponerer ein 5,3 mill. kroner til forsøks- og utviklingsarbeid, og av desse midlane vart 4,6 mill. kroner overførte til Sametinget for vidare fordeling. Dette inkluderer vidareføring av rehabiliteringsstipend.

4.1.4 Arbeidet med samiske språk

Kultur- og kyrkjedepartementet har gjort framlegg om å endre organiseringa av arbeidet for samiske språk, jf. Ot.prp. nr. 114 (2001-2002). Framlegget går ut på at Sametinget skal arbeide for vern og vidare utvikling av samisk språk i Noreg. Formålet med endringa er å leggje til rette for at arbeidet med samiske

språk blir organisert av det organet som har best kunnskap om samiske tilhøve og kjenner behova best.

Informasjonstiltak om språkreglane i samelova er ei oppgåve som departementet vil prioritere etter at delar av regelverket har vorte endra.

4.1.5 Utdanning

Statlege tilskot til kommunar og fylkeskommunar for opplæring i og på samisk har vore drøfta sidan tidleg i 1990-åra. I 1999 gjekk ein over frå tilskot etter ein fast faktor for kvar kommune per elev til ei vurdering av talet på faktiske gruppetimar i eller på samisk. Kommunane er ikkje nøgde med denne nye ordninga i dag.

Utdannings- og forskingsdepartementet vil på bakgrunn av rapportane sjå på utrekningsmåten for tilskotet på nytt.

4.1.5.1 RETTANE TIL VAKSNE SAMAR I GRUNNSKULEN OG I VIDAREGÅANDE OPPLÆRING

Utdannings- og forskingsdepartementet har oppnemnt eit arbeidsutval på fire personar til å sjå nærare på ein del spørsmål rundt opplæring for vaksne samar i den 13-årige skulegangen. Arbeidet blir fullført hausten 2002.

4.1.5.2 SØRSAMISK UTDANNING

Som nemnt i St.meld. nr. 55 (2000-2001) fekk Statens utdanningskontor i Nord-Trøndelag to studieheimlar frå 1. august 2002. Dei går til lærarar for vidareutdanning i sørsamisk med bindingstid ved skular der det blir gitt opplæring i sørsamisk. Dette er ei utviding av ei ordning som har fungert i ei årrekke i dei tre nordlegaste fylka.

Utdannings- og forskingsdepartementet (UFD) legg òg vekt på at utviklingsarbeidet i Sørsameprosjektet/prosjektet Sørsamisk opplæring ved heimeskulane skal omfatte heile det sørsamiske området. Parallelt med innkøyringsfasen av Sørsameprosjektet i Nordland og Sør-Trøndelag, har det gått føre seg planlegging av skuleutvikling i Røros-området. Departementet ser positivt på dette engasjementet.

4.1.5.3 ST.MELD. NR. 34 (2001-2002)

St.meld. nr. 34 (2001-2002) Kvalitetsreformen. Om høgere samisk utdanning og forskning, frå Utdannings- og forskingsdepartementet er til handsaming i Stortinget. Denne meldinga har vurdert fleire utfordringar og behov som Sametinget har lagt vekt på i årsmeldinga. Meldinga inneheld ei rad tiltak for å styrkje samisk utdanning og forskning.

4.1.5.4 DEI SAMISKE VIDAREGÅANDE SKULANE

Hausten 2001 oppnemnde Kyrkje-, utdannings- og forskingsdepartementet eit arbeidsutval som skulle vurdere kva for tilknytingsform dei to samiske vidaregåande skulane skulle ha. Gruppa overleverte rapporten i august 2002.

Arbeidsgruppa tilrår at dei to samiske vidaregåande skulane i Karasjok og Kautokeino blir knytt til Sameetinget. Saka er no til behandling i Utdannings- og forskingsdepartementet.

4.1.6 Miljø- og kulturminnevern

Sametinget har frå 17. januar 2001 fått fullmakt etter kulturminnelova og ansvar og oppgåver på kulturminneområdet som svarar til det som tidlegare låg under Samisk kulturminneråd. Det geografiske ansvarsområdet strekkjer seg frå Hedmark i sør til Finnmark i nord. Ordninga er gjord mellombels og skal evaluerast i 2002-2003.

4.1.7 Samisk kultur

4.1.7.1 MUSEUMSVERKSEMD

Frå og med statsbudsjettet 2002 er løyvingar til ulike samiske kulturformål gitt under ein post som ei samla løyving. Forvaltningsansvaret for mellom anna De Samiske Samlinger og samiske museum på tilskotsordninga for museum er overført til Sametinget. Ved De Samiske Samlinger i Karasjok er det planar om å etablere ei ny biletkunstavdeling. I investeringsplanen til Kultur- og kyrkjedepartementet for kulturbygg er det lagt opp til å gi tilskot til å realisere planane etter 2005. Statlege oppgåver knytte til samisk kunstutdanning er eit ansvarsområde som ligg under Utdannings- og forskingsdepartementet.

4.1.7.2 FILM

Punkt 2.2.7 i årsmeldinga frå Sametinget omhandlar prosjektet om filmatisering av Kautokeino-opprøret i 1852, oppbygging av ein filmby i Kautokeino og eventuelle statlege løyvingar til dette prosjektet. Denne saka vart fremma som eit dokument 8-framlegg. Stortinget handsama saka i Innst. S. nr. 196 (2001-2002), hvor flertallet uttaler:

"Flertallet i komiteen kan, i likhet med Kultur- og kirkedepartementet, ikke tilrå at dette prosjektet prioriteres foran samiske kulturbygg som er omtalt i investeringsplanen."

4.1.8 Samiske næringer

Under omtalen av samiske næringer (kap. 2.2.7.2 i meldinga) framhevar Sametinget behovet for å verne om beiteområda for reindrifta. Gjennom den kommunale arealplanlegginga - kommuneplan, reguleringsplan og utbyggingsplan - har kommunane eit ansvar for å ta omsyn til dei særskilde behova for nødvendige areal som reindrifta har, alt tidleg i planprosessane. Når det gjeld samarbeidet mellom reindrifta og kommunane, viser Regjeringa til St.meld. nr. 33 (2001-2002) Tilleggsmelding til St.meld. nr. 55 (2000-2001) Om samepolitikken, kap. 14.2.3.

Regjeringa ser det som viktig at det blir sett i verk tiltak som reduserer rovdyrtpapa, og at reindriftsareala blir sikra. I tillegg til problem med tap av rein på grunn av rovvilt, kan inngrep i beiteområda og eit høgt reintal føre til for stor belastning i dei områda som er att.

Regjeringa tek sikte på å dra nytte av den kompetansen som er i reindriftnæringa, i forvaltninga av næringa. Regjeringa meiner at verdiskapingsprogrammet for reindrift er eit viktig tiltak for å sikre ei positiv økonomisk utvikling i næringa.

Det skal òg utarbeidast ei ny stortingsmelding om rovviltforvaltninga i 2003. Rovviltrådet for reindrifta er i 2002 invitert til å vurdere fleire relevante sider av arbeidet med meldinga og kome med synspunkt alt før meldingsarbeidet er i gang. På liknande måte har vi òg eit samarbeidsforum for sauenevinga for å få innspel til meldingsarbeidet.

4.1.9 Fiskerispørsmål

Fiskeridepartementet held for tida på med eit prosjekt for å kartleggje alle typar konfliktar ved bruk av areal i kystsona. Denne kartlegginga går inn i grunnlaget for Fiskeridepartementet sitt vidare arbeid med arealbruk i kystsona. I denne samanhengen kan det vere naturleg å vurdere forholdet til samiske rettar.

4.1.10 Planlovutvalet

Når det gjeld fylkesplanlegging og innvendingssordning etter plan- og bygningslova, er dei nemnde problemstillingane i ettertid også drøfta i St.meld. nr. 19 (2001-2002) Nye oppgåver for lokaldemokratiet - regionalt og lokalt nivå. Planlovutvalet presenterer dei endelege tilrådingane sine i neste delinnstilling, som skal liggje føre i desember 2002. Regjeringa har merka seg synsmåtane til Sametinget og vil ta omsyn til dei når desse problemstillingane seinare blir handsama.

4.1.11 Sametinget sitt internasjonale engasjement på miljøområdet

Miljøverndepartementet seier seg lei for at Sametinget ikkje fann det mogleg å kommentere nasjonalrapporten for oppfølging av konvensjonen om biologisk mangfald våren 2001, men reknar med at Sametinget har synspunkt til seinare innspel frå Noreg til konvensjonen. Når det gjeld den nasjonale oppfølginga gjennom St.meld. nr. 42 (2000-2001) Om biologisk mangfald, har 14 departement laga fleire kapittel. Sametinget har eit eige innlegg som er gitt i vedlegg. Det markerer synspunkta deira, og at dei ikkje er instruerte av Regjeringa.

4.1.12 Hålkavarre skytefelt

I årsmeldinga tek Sametinget opp aktivitetane til Forsvaret i skytefeltet Hålkavarre.

Forsvarets overkommando utarbeidde tidleg i 2002 ein behovs- og funksjonsanalyse som m.a. gjorde greie for framtidig bruk av eksisterande felt, for bombing frå fly i større høgd enn tidlegare og for bruk av sjømissil.

Behovs- og funksjonsanalysen er framleis til vurdering og handsaming i Forsvarsdepartementet.

Så snart forhandlingsgrunnlaget er endeleg avklart og forankra på militærfagleg hald, får Forsvarsbygg i oppdrag å vidareføre forhandlingane med dei partane og rettshavarane det gjeld.

4.1.13 Snøhvit-utbygginga

Før Olje- og energidepartementet fastset programmet for konsekvensanalysen vedrørende utbygginga av Snøhvit-feltet, har departementet gitt Sametinget høve til å kome med synspunkt på programmet, både som

høyringsinstans og ved at departementet inviterte Sametinget til møte om saka. Olje- og energidepartementet legg til grunn at konsekvensanalysen vil dekkje dei behova for utgreiing som Sametinget har peikt på.

Olje- og energidepartementet peiker på at staten har eigedomsretten til undersjøiske petroleumsførekomst og eksklusiv rett til ressursforvaltninga.

Olje- og energidepartementet har invitert Sametingsrådet til å utdjupe og konkretisere dei samanhengane dei ser mellom Snøhvit-utbygginga og ringverknadene for samiske interesser.

4.1.14 Urfolksrettar og etableringa av FN's permanente forum for urfolkssaker

Noreg har vore med frå starten av i forhandlingane om ei FN-fråsegn om urfolksrettar, med ein delegasjon der Sametinget er representert. Arbeidet med fråsegna har hatt liten framgang, og fleire spørsmål står att før ho kan vedtakast. Regjeringa vil ta aktivt del i det vidare arbeidet for å få slutført forhandlingane innan utgangen av urfolkstiåret (2004), og vil arbeide for at fråsegna kan vere med på å styrkje vernet av urfolka i verda. I den samanhengen vil Regjeringa halde nær kontakt med andre statar med sikte på å få betre framdrift i arbeidet med fråsegna.

Regjeringa har vore aktivt med i arbeidet for å etablere FN's permanente forum for urfolkssaker. Regjeringa vil aktivt støtte arbeidet i Permanent forum, medrekna arbeidet med å etablere ei sekretariatseining for forumet i tilknytning til sekretariatet for FN's økonomiske og sosiale råd i New York. Vidare vil Regjeringa arbeide aktivt for at Permanent forum skal finansierast over det ordinære FN-budsjettet.

4.1.15 Samefolkets fond - tapt skulegang

Samefolkets fond vart av Sametinget samstundes med handsaminga av årsmeldinga. Saka er derfor ikkje teken med i årsmeldinga. Regjeringa finn det likevel nødvendig å ta opp saka i stortingsmeldinga.

Utvalet for Rettferdsvederlag har vist til praksis om at verken tap på grunn av krigen eller fornorskingspolitikken gir rett til rettferdsvederlag. I Innst. S. nr. 74 (2001-2002) viste Stortinget i tillegg til at Stortinget gjennom etableringa av Samefolkets fond har teke eit oppgjær med fornorskingspolitikken, slik at vurderinga i den enkelte sak har teke utgangspunkt i dette.

Stortinget vedtok 16. juni 2000 å løyve 75 mill. kroner til Samefolkets fond i tilknytning til handsaminga av revidert nasjonalbudsjett for 2000. Om formålet for fondet uttalte fleirtalet i finanskomiteen at avkastninga frå fondet skal gå til ymse tiltak som kan styrkje samisk språk og kultur. Stortingsvedtaket omtaler etableringa av fondet som eit kollektivt vederlag for dei skadane og den uretten fornorskingspolitikken har valda det samiske folket.

Stortingsfleirtalet slutta seg til framlegget frå Regjeringa om at avkastninga frå fondet ikkje skal brukast til individuelle vederlag, jf. Innst. S. nr. 5 (2001-2002).

Utkastet til vedtekter for fondet vart handsama under plenumssamlinga i Sametinget torsdag 30. mai 2002.

Sametinget vedtok å ta imot Samefolkets fond som eit første ledd i forsoninga og fornyinga av forholdet mellom staten og samane, mellom anna under føresetnad av at:

- staten i samarbeid med Sametinget set i verk arbeid for å utvikle nye samarbeidsformer og tiltak overfor samane.
- Regjeringa set i gang eit arbeid for å løyse saka for dei utdanningsskadelidne etter andre verdskrigen.

Fleirtalet i Sametinget ønskte ikkje at avkastninga frå fondet skulle gå til individuelle vederlag. Regjeringa vil sjå nærare på saka og vurdere på kva måte det er mogleg og ønskjeleg å følgje vedtaket i Sametinget.

4.2 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at Regjeringen arbeider med flere av de sakene som ble satt fokus på i årsmel-

dingen fra Sametinget. Komiteen vil i denne sammenheng vise til tiltak i St.meld. nr. 55 (2000-2001) Om samepolitikken, St.meld. nr. 33 (2001-2002) Tilleggsmelding til St.meld. nr. 55 (2000-2001) Om samepolitikken som har vært til behandling i Stortinget parallelt med denne stortingsmeldingen, jf. Innst. S. nr. 110 (2002-2003).

5. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

St.meld. nr. 10 (2002-2003) - om verksemda i Sametinget 2001 - vedlegges protokollen.

Oslo, i kommunalkomiteen, den 28. januar 2003

Magnhild Meltveit Kleppa
leder

Ivar Østberg
ordfører

Hans Kristian Hogsnes
sekretær

Árvalus S. nr. 111

(2002–2003)

Árvalus Stuorradiggái gielalávdegottis

Sd.died. nr. 10 (2001-2002)

Árvalus gielalávdegottis Sámedikki doaimma birra 2001

Stuorradiggái

1. ÁLGOSÁNIT

1.1 Čoahkkáigeassu

Sámediggi lea buktán jahkediedáhusa departementii iežas barggus jagi 2001 hárrái. Stuorradiggediedáhusas buktá Ráddehus árvvoštallamiid daid áššiin maid Sámedikki jahkediedáhus lokte bajás ja áššiin mat leat giedahallon jagis 2001.

Diedáhus ii sisttisoala odđa doaibmabijuid mat buktet odđa hálddahaslaš ja ekonomalaš váikkuhusaid. Doaibmabijut mat leat namuhuvvon galget gokčojuvot namahuvvon departemeantaid bušehttarámmaid siskkobealde.

1.2 Lávdegotti mearkkašeamit

Lávdegoddi, Bargiidbellodaga miellahtut, Sigvald Oppebøen Hansen, Reidar Sandal, Karl Eirik Schjøtt-Pedersen ja Signe Øye, Olgešbellodaga, Peter Gitmark, Hans Kristian Hogsnes ja Kari Lise Holmberg, Ovdádusbellodaga, Torbjørn Andersen ja Per Sandberg, Sosialisttalaš Gurutbellodaga, Karin Andersen ja Heikki Holmås, Kristtalaš Álbmotbellodaga, Anita Apelthun Sæle ja Ivar Østberg, ja Guovddášbellodaga, jodiheaddji Magnhild Meltveit Kleppa, čujuhit dasa ahte Sámedikki jahkediedáhus galgá divvojuvot Ráddehussii ja biddjot Stuorradikki ovdii juohke jagi, vrd. Árvalusa O. nr. 79 (1986-1987).

Lávdegoddi mearkkaša ahte Sámedikki jahkediedáhus válbmašuvai ovdalگو Sd.died. nr. 33 (2001-2002) Lassiedieđáhus Sd. diedáhussii nr. 55 (2000-

2001) almmustahttojuvvui. Lávdegoddi bargá okt-anaga dáiguin diedáhusaiguin. Moadde dain áššiin mat bohtet ovdan Sámedikki jahkediedáhusas giedahallojit stuorradiggediedáhusain sámepolitihka birra. Dat danne unnán guoskkahuvvojit dán diedáhusas.

Lávdegoddi lea mearkkašan ahte diedáhus ii sisttisoala odđa doaibmabijuid mat buktet odđa hálddahaslaš ja ekonomalaš váikkuhusaid, go namuhuvvon doaibmabijut gokčojuvvojit namahuvvon departemeantaid bušehttarámmaid siskkobealde.

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga, Ovdádusbellodaga, Sosialisttalaš Gurutbellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut, váldet Sd.died. nr. 10 (2002-2003) diehtun. Eanetlohku čujuha dasto iežas mearkkašemiide gielalávdegotti árvalusas sámepolitihka birra, Árvalus S. nr. 110 (2002-2003), vrd. Sd.died. nr. 55 (2000-2001) ja Sd.died. nr. 33 (2001-2002).

Lávdegotti Ovdádusbellodaga miellahtut čujuhit dáid miellahtuid prinsihpalaš oainnuide mat ovdanbohtet Árvalusa S. nr. 110 (2002-2003) mii guoská Sd.died. nr. 55 (2000-2001) ja Sd.died. nr. 33 (2001-2002) Sámpolitihka birra. Dás bohtá čielgasit ovdan ahte dát miellahtut eai oainne makkárge buorre vuddosa - dahje erenoamáš dárbbu - jodihit sierralágan politihka sámiide Norggas.

Dáin miellahtuin eaige leat šat garra dárbbut čállit lassi mearkkašemiid Sd.died. nr. 10 (2002-2003), muhto gearduhit Ovdádusbellodaga váldooainnu: Sámediggi heaittihuvvo ja lágat ja konvenšuvnnat mat leat vuodduduvvon - ja lea vuodustuvvon čearddalaš gullelašvuhtii - leat čielgasit prinsihpalaččat hui eahpidahtti.

Dát miellahtut oaivvildit ahte eamiálbmotárvvus dušše lea ártegis mearkkašupmi iige sáhte luvvet sierra vuoiगतvuodaid sisriikkalaččat čuohcá nu ahte riikka álbmogiid mudui. Galggašii baicce nu gohčoduvvon

eamiálbmoga árvu loahpahuvvot nu ahte Norga luohpá konvenšuvnna mii dákkár árvvu bidjá.

Dát miellahtut biehttalit dáid ákkain visot gáibádusaid Sámedikkis ahte sápmelaččain galget leat sierra gáibádusat iešmearridanvuoigatvuoda viiddiduvvon hámi, čearddalaš gullevašvuoda dahje eamiálbmoga fámus.

2. SÁMEDIKKI DIEDÁHUS JAGIS 2001

2.1 Boahttevaš hástalusat

2.1.1 Čoahkkáigeassu

2.1.1.1 IEŠMEARRIDEAPMI JA VUOIGATVUODAT

Sámediggi ii leat duhtavaš dasa movt guovddáš eiseválddit dán rádjai leat meannudan sámiiid vuoigalaš iešmearridanvuoigatvuodaášši.

Iešmearridanvuoigatvuoda doahpaga sisdoalu ferte defineret duohta šiehtadallamiid bokte, guovttidásásaš beali gaskka, ja dan ferte geahččat guhkesáiggi perspektiivvas, maidda maiddá odđa buolvva sámiin lea vuoigatvuoha searvat. Sámediggi oaivvilda danne ahte leage guovddáš bargun oažžut šiehtadallangeatnegasvuoda sámiiid ja eiseválddiid gaska. Guovddážin dás lea dat ahte eamiálbmogat eai šiehtadala oažžut vuoigatvuodaid, muhto movt árbejuvvon vuoigatvuodát galget heivehuvvot guoskevaš riikkaid lágaiide.

Dat bargu mii lea jodus Ráddehusas Sámi vuoigatvuodalávdegotti čielggadusa čuovvoleami ektui Finnmárkkus NAČ 1997:4, bidjá standárddaid vuoigatvuodabargui viidáseappot sámiiid ektui. Sámediggái lea hirbmat dehálaš oažžut buori ságastallama guovddáš eiseválddiiguin odđa lánkaárvalusa birra mii guoská eanavuoigatvuodaide ja eanahálldašepmái Finnmárkkus. Sámediggi oaidná mearrideaddjin ahte dat riikkaidgaskasaš standárddat maidda Norga lea čadnon čuovvut barggus. Dasto galget vieruiduvvon rievttálaš standárddat leat proseassa guovddážis. Dát guoská diedusge maiddá dan Sámi vuoigatvuodalávdegotti viidáset bargui sámiiid vuoigatvuodaiguin luondduressaide Romssas, Norlánddas ja máttasámeguovllus.

Sámediggi lea registreren ahte 2001:s leat leamaš muhtun minerálaohcandoaimmat Finnmárkkus ja Romssas. Erenoamážit lea unohas go Finnmárkku fylkkagiella lea guovddážis mielde vuovdimin vuoigatvuodaid sámi guovlluin, dál go vuoigatvuodát Finnmárkkus eai leat vuos čilgejuvvon.

Suodjalusa doaimmat Hálkaváris gusket vuosttažettiin boazodollui, muhto sihke boazodoallu, eanadoallu, sáivaguollebivdu ja meahccástallan, ja vuotnabivdu guoskkahuvvo guovllu viiddideamis seammagu sámi kulturmuittu ja bassi báikkit.

Snøhvit-huksemis sáhttet šaddat stuorra siidováikkuhusat sámi guovlluide. Odđa industriijabargosajit ja bálvalusealáhusat duvdet eret ja heajosmahttet eanaš árbevirolaš ealáhusaid, main lea dehálaš rolla sámi kultuvrra vuodđun. Eaktun dattetge lea ahte Sámediggi sámiiid álbmotválljen orgánan oažžu vejolašvuoda searvat árjjalaš aktøran dákkár odđaaigái heivehanprosessii.

Váikkuhusčielggadeamat birrajagi petroleumdoaimman davvi mearraguovlluin sáhttet leat vuodđun duohta ovttasbargui Ráddehusa ja Sámedikki gaskka boahttevaš petroleumdoaimmain sámi resursaguovlluin. Dákkár ovttasbargui fertejit gullat šiehtadallamat, man vuodđu lea sámiiid iešmearridanvuoigatvuoha.

2.1.1.2 SÁMEDIKKI JA EISEVÁLDDIID GASKAVUOHTA

Sámedikki mihttomearrin lea ahte buot almmolaš eiseválddit váldet ovddasvástádusa sámi servodatovddideamis. Sámediggi lea gáibidan ahte áshuvvo šiehtadallanmálla Ráddehusa ja Sámedikki gaskka barggaddettiin sámi áššiiguin ruhtadanbarggaid, ovddasvástádsjuogadeami ja bušehttarámmaid oktavuodas.

Sámediggi čujuha ahte lea stuorra erohus Sámedikki vuoruhemiid ja Stuorradikki rámmajuolludemiid gaskka. Sámediggi lea gáibidan šiehtadallanmodealla Ráddehusain sámi áššiid barggu dáfus. Go bargá bušehtain ja odđa dárbbuiguin, de sáhtta duohta šiehtadallamiid bokte čielggadit rudalaš dárbbuid, ovddasvástádsjuogu ja soahpat bušehttarámmaid jagis jahkái. Dákkár vuogádat buoridivččii dialoga ja ovttasbarggu daid hástalusaid dáfus mat sámpolitihkas leat. Departementtaid bušehttajuolludeami eai leat heivehuvvon haddegoargnumiid ektui ja mielddisbukta ahte doaimmat mat gusket sámi ulbmiliidda, gáržžiduvvojit. Iige Sámediggi leat duhtavaš dainna, ahte go barggut sirdojuvvojit sierranas departemeanttain, de departemeanta ii šat váldde ovddasvástádusa ruhtadit boahttevaš ovddidan- ja investerenbarggaid.

2.1.1.3 SÁMI JIENASTUSLOHKU JA VÁLGA

Sierra diehtujuohkinprošeakta lea áshuvvon ovtasrádiid Statskonsult:in. Prošeakta bistá gitta 2005 válgga rádjai, ja dan mihttomearrin lea váikkuhit dan ahte eambosat čálihvčče iežaset sámi jienastuslohkui. Go jahki 2001 nogai, de ledje sámi jienastuslohkui čálihan badjel 10 000 olbmo.

Unohis sohkebealovddastus Sámedikkis maŋŋá 2001 válgga lea dagahan ahte Sámediggi lea álggahan iskkadeami válgga, ovddastusa ja dáseárvvu birra. Áigumus lea álggahit doaimbajuid, mat buoridivčče nissonovddastusa. Sámediggi áigu álggahit mánggajagáš dutkanprográmma. Lea stuorra dárbu beassat diehtit eambo sohkebealiid gaskavuodaid birra sámi servodagas, buot servodatsurggiin, vai sáhtta ovddidit beaktilis dáseárvopolitihka.

2.1.1.4 GIELLA, GULAHALLAN JA DIEHTOJUOHKIN

2.1.1.4.1 Bargu sámegeielaiguin

Sámedikki guovddáš mihttomearrin lea nannet ja ovddidit sámi giellabarggu buot giellaguovlluin. Mihttomearrin lea ahte sáme- ja dárogiella šaddet ovttárvosaš giellan.

Sámediggi berre oažžut válddi hálldašit sámegeiella Norggas. Go Sámediggi oažžu dákkár válddi, de dat sáhtta dan hálldašit daid rámmaid siskkebealde, maid stáhta áiggis áigái bidjá.

Stáhtadoarjja sámegiela hálddašanguvlui ja ovttas- kas olbmo vuoigatvuohta geavahit sámegiela lea dál gáržžiduvvon 6 gildii. Boahhteáiggi hástalus lea fállat dakkár fálladagaid ja váikkuhangaskaomiid, ahte ovt- taskasolbmo vuoigatvuohta sámelága ja Rávisolbmuid oahpahušlága ektui vuhtii váldojuvvo maid olggobe- alde sámelága hálddašanguovllu.

Sámi terminologiija ovddideapmi lea hui dehálaš doaimma sámegiela seailluheamis ja giellageavaheami nannemis. Jus sámegiela galgá sáhttit geavahit fágalaš oktavuodain, de lea eaktu ahte sámegielas gávndo fágaterminologiija ja fágadoahpagat buot servodaga dárbbuide. Sámedikki sátneban̄ku galgá odastuvvot ja viiddiduvvot. Giellaguovddážit leat mávssolaččat doppe gos sámegiela ii hubmojuvvo ruovttus ja báike- gottis.

Sámi giellaráđdi lea iskan mo almmolaš ásausat čuovvolit sámi giellalága njuolggadusaid. Dán iska- deami vuodul oaidná Sámediggi, ahte lea dárbu buot ásaheusain nanosmahttit giellageavaheami hálddašan- ja áššemeannudeaddjigiellan. Sámedikki bargu dán áigodagas lea mitalit makkár hástalusat almmolaš orgánain leat čuovvolit sámelága giellanjuolggadu- said.

Jagi 2002 čavčča mielde áigu Sámediggi bidjat ovdan gielladieđáhusa man guovddáš oassi lea giella- lága evalueren. Dan oktavuodas lea stuora hástalus bargat dan badjelii ahte sámegiela hálddašanguovlu viiddiduvvo.

2.1.1.4.2 Sámi báikenamat

Oddajagimánu 1. b. 2002 sirdojuvvui Sámi namma- nevvoht Sámediggái ja ovtastuvvui Sámedikki giel- laossodagain. Jus galgá ollašuttit ahte sámi báikenamat dadistaga go leat mearriduvvon váldojuvvojit buotlágan almmolaš atnui, de fertejtit guovddáš eise- válddit ovttas Sámedikkiin aktiivvalaččat bargat dieh- tojuohkimiin sihke suohkaniidda, fylkkasuohkaniidda ja earáide.

Kultur- ja girkodepartemeantta báikenammalága eavalerenbarggus bivdá Sámediggi ahte dát čuolbmačilgehusat, mat leat čadnon Norgga mánngga- gielaláš nammageavaheapmái árvvoštallojuvvojit sierra ja viidát oktavuodas go mii dán rádjai lea dahk- kon. Oppalaččat Sámediggi ii leat duhtavaš dan vuoh- kái movt evaluerenbargu fágalaččat lea čadahuvvon dan sivas go das eai leat leamaš dakkár fágalaš ja fága- birrasa ovddasteaddjit mielde, geat dovdet lagabui sámiiid čuolbmačilgehusaid.

2.1.1.4.3 Diehtujuohkin

Sámedikki neahttasiidu galgá viidáset ovddiduvvot mearrádusa ektui ahte elektrovnnalaš bálvalusat galget leat váldofálaldahkan geavaheaddjiide ovdal 2005. Dát buot dávista dan višuvdnii ahte hálddašeapmi galgá doaimmat birrajándoriid ja leat geavaheaddjái vuogas. Ollu doaimmabijuid leat divrasat sihke ovddidit ja oas- tit, ja gáibidit norgalaš eiseválddiin dáhtu ruhtadit daid.

2002:s álggahuvvui bargu ovddidit teakstadiehto- vuodu, nu ahte buot čállošiid 1989 rájes galgá dál sáht- tit oheat ollesteakstaveršuvdnan, sihke sám- ja dáro- gillii. Ulbmilin livččii ovttasbargu Statens forvalt- ningstjenest:in.

2.1.1.4.4 Dihtorčovdosat

Sámediggi áigu ovttasráđiid Ealáhus- ja gávpede- partemeanttain álggahit golmmajagi eSápmi geahččalanprošeavtta, mii čatnasa IKT-doaimmabiju- ide sámi servodaga váste. Geahččalanprošeavtta áigumuš lea hoahpuhit ja oktiordnet daid doaimmabi- juid čadaheami, mat leat evttuhuvvon sámi bustávid ja IT oktavuodas oddajagimánu 9. b. 2002 gárvvistuv- von raporttas, maid eNorge lei gohččun ráhkadit. Sámediggi áigu ráhkadišgoahit eSápmi-plána, mas birrajándora hálddašeapmi ja almmolaš bálvaluskan- tuvra lea oassi stuorat ángiruššamis.

Giella- ja guovludpartemeanta ovttas Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain váldet badjelasaset muhtun eSápmi-prošeavtta ovddidanprošeavtta ruhtadeami Sámedikki hálddahas. Sámediggi eaktuda ahte vár- rejuvvojit rudat dán geahččalanprošeavtta čadaheap- mái ja daid doaimmabijuid čadaheapmái, maid geahččalanprošeakta vuolggaha.

2.1.1.4.5 Sámi arkiiva

Lea mearrideaddjin ahte sámi institušuvnnaid rus- ten joatkašuvvá ja ahte sámi servodahkii alccesis addo- juvvo vejolašvuohta hálldašit dieđuid sámi historjjá ja dálááiggi birra. Álbmotlaš sámi arkiivva ásaheapmi lea oassi dán barggus, gea. kap. 2.3.3.7. Sámediggi lea bargamin oazžut čielggadusa dán barggus. Dasto bar- gojuvvo oazžut boahtevaš sámi arkiivva sámi diedavistái Guovdageainnus.

2.1.1.4.6 Sámi sierrabibliotehka ja sámi girjebusset

Sámi sierrabibliotehka lea našuvnnalaš sámi kultur- ásahus. Sámi sierrabibliotehka okta deháleamos bibli- otehkafágalaš doaimmain ovddosguvlui lea doaimmat resursan eará bibliotehkaide sin barggus ovddidit sámi bibliotekabálvalusaid.

Sámediggi ferte oazžut dárbbalaš resurssaid vai sáhtá ovddidit Sámi sierrabibliotehka nu mo Sáme- diggi lea eaktudan. Sámediggi bargá eSápmi bokte, gea. kap. 2.4.7, ovddidit bibliotehka várás dihtorčovdosiid, main sáhtá geavahit sámi bustávid, mii fas boadášii ávkin eará bibliotehkaide.

Doaimmadoarjjajuohkin johtti bibliotekabálvalus- sii sámi guovlluin lea sirdojuvvon Sámediggái. Dat- tetge lea eaktun ahte Kultur- ja girkodepartemeanta juolluda doarvái ruđaid doaimmadoarjjajuohkimii. Sámedikki mielas lea maid lunddolaš ahte investeren- doarjja oastit girjebussiid sámi guovlluin sirdojuvvo Statens bibliotektilsynas Sámediggái.

2.1.1.5 MÁNÁIDGÁRDDIT, OAHPAHUS JA DUTKAN

2.1.1.5.1 Mánáidgárrdit

Sámediggi bargá dan ovdii ahte sihkkarastit buot sámi mánáide sámegeiálfálaldaga mánáidgárrdis. Mánáidgárrdelága ođasmahttima oktavuodas áigu Sámediggi sihkkarastit ahte buot sámi mánáide šaddá vuoigatvuohta oažžut sámegeiálfálaldaga mánáidgárrdiin. Mii vásihat čadat ahte sámi mánát sámi ássanguovlluin, eai oaččo doarvái buori fálaldaga. Sámediggi áigu maiddá movttiidahttit eanet sámi mánáidgárrdiid ásaheami. Ferte maiddá deattuhit geahččalan- ja ovdidanbarggu, dutkama mánáidgárrdesuorggis ja pedagogalaš ávdnasiid ovddideami. Sámediggi áigu maiddá álggahit miellaguottuid huksejeaddji barggu ja doaibmajuid givssideami/gierdameahtunvuoda vuostá. Dasa lassin ferte čielggadit Stáhta ja gielddaid ovddasvástádusa sámi ovdaskuvlamánáide oppalaččat.

2.1.1.5.2 Vuoddoskuvla

Sámediggi oaivvilda ahte vai sihkkarastáši sámi oahppiide oahpahusa sámegeiálfálaldaga oahpaplána mielde, de berrešedje gielddat oažžut sturorat rámmafiervridusaid nu ahte sáhttet dohkálaččat áimmahuššat individuála vuoigatvuoda oahpahušsii sámegeiálfálaldaga. Sámediggi áigu meannudit dáid hástalusaid ja árvalit doaibmajuid jagi 2002 mielde.

Sámediggi áigu bargat oažžut viiddiduvvot 10-jagi vuoddoskuvlla Sámi oahppoplána (O97S) nu ahte dan sáhtáši geavahit olggobealde sámegeiálfálaldaga hálldašanguovllu, ja movttiidahttit sámi váhnemiid válljet oahpahusa sámegeiálfálaldaga nugo oahpahušlága vuodul lea vejolaš, maiddá olggobealde sámi guovlluid.

Sámediggi lea álggahan proševtta "Sámi álgooahpahuš" 2000:s. Proševtta váldomihttomearrin lea čohkket ja systematiseret sámegeiálfálaldaga oahpaheaddjiid vásihusaid álgolohkanoahpahušas, ja dan vuodul gávdnat lohkanvugiid mat heivejit sámegeiálfálaldaga lohkanohpahušsii.

2.1.1.5.3 Rávisolbmuid oahpahuš sámiide/Gelbbolašvuodaodastus

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu čilgejuvvot geas lea ovddasvástádus iešgudet surggiin sámi rávisolbmuid oahpahušas. Sámediggi ferte oažžut válddi ja resurssaid vai sáhtá váldit badjelasas ovddasvástádusa sámiid rávisolbmuid oahpahušas oppalaš ovddideapmái ovttasrádiid guovddáš eiseválddiiguin, vuosttažettiin Oahpahuš- ja dutkandepartemeanttain ja Rávisolbmuid oahpahušinstituhtain. Sámediggi aiddostahtá vel ahte A-etáhta lea dehálaš arena rávisolbmuid oahpahušas sin kursafálaldagaid bokte, ee. sámegeiálfálaldaga oahpahušas.

Ferte jođáneamos lági mielde ráhkadit plána, ja sihkkarastit resurssaid sámegeiálfálaldaga rávisolbmuid geat leat massán sámegeiálfálaldaga, muhto geat hálidit oahppat dan vai besset doarjut máná gielalaš ovdáneami. Sámediggi áigu oktavuodas eiseválddiiguin ovdandoallat dán oktan bajimuš prioriterejuvvon suorgin.

2.1.1.5.4 Joatkkaoahpahuš

Sámi joatkkaoahpahušas váilo sámi oahppoplána, vuoddoskuvla gal lea ožžon sámi oahppoplána 10-jagi vuoddoskuvlii (O97S), muhto lea maiddá dárbu sihkkarastit sámi sisdoalu našuvnnaš oahppoplánaide nugo vuoddoskuvlla našuvnnaš oahppoplánain lea dahkkojuvvon. Ferte maiddá árvvoštallat oažžut eanet sámegeiálfálaldaga oahpahušgiellan joatkkaoahpahušas dáláš ektui.

Boazodoallu oahppofágan lea álgodásis. Vuosttas fidnooahppit ožžot oahpposajiid giddat 2002. Sámediggi lea ráhkadan oahppoplána dán oahppofága várás ja ferte gávnnahtit vugiid movt árvvoštallat fidnooahppiid boazodoalus.

2.1.1.5.5 Erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuoda ovddideapmi

Sámediggi lea ráhkadan plána mo loktet erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuoda, mas áigu ánggiruššat deavdda- ja joatkkaoahpu, ovdidanproševttaid skuvlla várás ja oahpposteipeandaid. Plána čadaheapmi lea eaktun ahte rámmaeavttut dávistit dárbbuid.

2.1.1.6 IKT SÁMI OAHPAHUSAS

Sámi skuvla ii leat sáhtán searvat IKT ánggiruššamiidda dalle go dáža skuvla daiguin lea bargan, juste dan dihte go leat sierralágan čovdosat sámi fonttaid geavaheapmái. Ná leage sámi skuvla bázahallan, iige das leat oahpaheaddji gelbbolašvuoda IKT ja mašenpárkka/prográmma oktavuodas.

Boahteáiggis lea riektá ánggiruššat sámi digitála oahpponeavvuid ovddideami heivehemiin našuvnnaš proševttaide, sihkkarastit sámi sisdoalu, ii dušše O97 ektui, muhto maiddá O97S ektui, ja dasto buoredit skuvllaid infrastruktuurra.

2.1.1.6.1 Oahpponeavvoovddideapmi

Oahpahušlága vuodul lea individuála vuoigatvuohta oahpahušsii sámegeiálfálaldaga. Dát lea dagahan dan ahte oahppiid lohku, geat váldet sámegeiálfálaldaga nubbingiellan dahje sámi kultuurra ja giela fágan, lea badjánan miehtá riikka. Dán oktavuodas lea dárbu sihke árbevirolaš oahpponeavvuide, muhto maiddá iešgudetlágan gáiddusoahpahušvugiide, go juo oahpaheaddjiidilli eanáš báikkiin, gos oahppit hálidit válljet sámegeiálfálaldaga, lea hirkmat váttis.

Erenoamášpedagogalaš oahpponeavvuid ovddideapmi ja buvttadeapmi sámi geavaheaddjiid váste lea guovddázis boahte áigodagas.

Sámedikki mielas ferte čadahit doaibmajuid, mat beavttálmahttet buvttadeami ja buoridit čállid ja oahpponeavvuid bestema. Ášši meannuduvvo 2002:s.

2.1.1.6.2 Alit oahpahuš ja dutkan

Sámediggi lea dovddahan dárbbu garrasit ánggiruššat oahpahušas, dutkama ja ovdidanbarggu, ee. 10-jagi gelbbolašvuoda rekruteren-, kvalifiseren- ja ovdidanprográmma dutkamii sámi servodagas. Ovdidanpro-

grámma vuoddun ja rámmán ferte leat ángiruššan dakár surggiin go sámegeilla ja giellaovddideapmi, nana, ceavzilis, luonddu- ja resursahálddašeapmi ja sámi oahpáhus ja áddejupmi. Sámedikki mielas berre maid dái ásahtit sierra sámi fágaorgána, mii bidjá eavttuid sámi alit ohppui ja dutkamii. Dán orgána sáhtá ovddidit Sámi Parlamentaralaš Rádi olis nu ahte dat de oažžu bajimus ovddasvástádusa sámi oahpáhus- ja dutkanpolitihkas Norggas, Suomas, Ruotas ja Ruoššas.

Odne lea uhccán sámi studeanttat, geat álget alit ohppui. Ferte buorebut váldit vuhtii ja čalmmustahttit eamiálbmogiid- ja unnitlohkojoavkkuid dili oahpáhusvuogádagas vai njulge dáid bonjuvuodaid. Dárbbášuvvo maid dáid diehtajuohkinplána sámi studeanttaid várás ja plána, mo sin rekruteret erenoamážit sámi oahpaheaddjiohppui ja erenoamážit eará Davvirikkain ja Ruoššas.

Sámi allaskuvllas lea stuorra ovddasvástádus váikkuhit gelbbolašvuodakvalifiserema ja ovddideami, man vuoddun leat sámi árbevierut, máhtolašvuohhta ja áddejupmi. Dál lea stuorra gelbbolašvuodadárbu eanaš fágasurggiin, ja erenomážit ferte nannet sámi dutkama.

Eaktun lea ahte Sámi allaskuvlla rámmaeavttut dávistit doaimma bargguid ja daid vuordámušaid, mat sámi servodagas leat doibmii. Dán vuodul lea dárbu bajidit Sámi allaskuvlla diedalaš allaskuvlan, mas lea dat fágalaš ja ekonomalaš resurssat, mat dárbbášuvvojit go doaimma galgá sáhttit fállat buori oahppanberrasa buriid pedagogalaš ja diedalaš doaimmaiguin. Danne leage illudahtti ahte eiseválddit leat plánegoahtán odđa vistti, muhto Sámediggi lea dattetge sakka fuolastuvvan go Oahpáhusdepartemeanta lea garrasit geahpedan allaskuvlla diedihuvvon areáladárbbu. Nappo fertege odđa allaskuvlavisti leat heivehuvvon dan pedagogalaš ja fágalaš jurddašeapmái, maid allaskuvla lea huksemin.

2.1.1.7 BIRASGÁHTTEN JA KULTUR-MUITOSUODJALEAPMI

Sámediggi atná lunddolaš ovdáneapmin dan ahte sámi birasperspektiivvat eanet ja eanet heivehuvvojit Sámedikki ollislaš barggus. Lea dárbu ráhkadit biras-diedáhusa, mii sisdoallá Sámedikki biras- ja areálaperspektiivvaid. Vuoddun Sámedikki politihkii lea guhkesáigge ealáhus- ja servodatovddideapmi sámi guovlluin, nu ahte luondduresurssat eai galgga geavahuvvot eanet go maid luondu gierdá.

Sámediggi bargá árjjalaččat sámi museaid nanne-miin.

Sámediggi atná dehálaš hástalussan oážžut Nuortasámi musea Njeavddámis sámi duhájtagebáikin. Njuolggaga jagi 2002 Stáhtabušehta čuovvoleapmin lea Statsbygg álggahan Nuortasámi museavistti prošekterema. Sámediggi čuovvola dán barggu dainna lágiin ahte áigu oččodit sadjái organisatoralaš ja ekonomalaš rámma boahhtevaš museadoibmii. Dán barggus lea maid dáid Mátta-Várjaga gielda dehálaš aktøran.

2.1.1.8 KULTUVRA JA EALÁHUSAT

2.1.1.8.1 Sámi kultuvra

Sámediggi áigu joatkit ángiruššat sámi mánáid ja nuoraid bajásdaddaneavttuid nannemiin ja ovddide-miin. Sámedikki mielas galggašii dáseárvobargu álggahuvvot juo mánáid bajásgeasedettiin vai mánát ohppet ahte nieiddat ja gánddat leat ovttárvosaččat ja dáseárvvus. Dán geažil ferte viidát ja mánggabealádit ángiruššat ollu surggiin, masa ollu oasálaččat servet. Sámedikki vuoddoprinsihppa lea ahte doaimmabijut mánáid ja nuoraid várás galget heivehuvvot sámi servodahkii.

Diedáhusas lea Sámedikki bargu dárkilat čielgga-duvvon sámi girjjálašvuoda, musihka, dáiddamusea ja dáiddaoahpu, teáhtera, filmma, áigečállagiid, duoji ja kulturlágidemiid/festiválaid dáfus.

Sámediggi čujuha dasa ahte institušuvnnaid lohku, mat váldet oktavuoda Sámedikkiin doaimmaruhtadeami ektui, lea badjánan. Sámi kulturguovddážiin lea erenoamáš ovddasvástádus sámi giela ja kultuvrra suodjaleamis. Daid ii sáhte buohtastahttit eará našuvnalaš dahje guovlulaš kulturviesuiguin. Galggašii ása-huvvot sierra sámi kulturguovddášfoanda, man bokte sáhtášii ruhtadit odđa guovlulaš ja báikkálaš sámi kulturviesuid huksema investerengoluid. Sámediggi lea vuoruhan dáid ása-husaid dainna lágiin: Ája sámi guovddáš Gáivuonas, Sámi dáiddamusea Kárášjogas - Várdobáiki Evenáššis ja Skániin ja Nuortasámi musea Njeavddámis.

Sámediggi lea ovttas dáiddaorganisašuvnnaiguin bargagoahtán buoridit sámi dáiddáriid ja kulturbargiid ovdánaneavttuid.

2.1.1.8.2 Sámi ealáhusat

Jahkediedáhusas lea dárkilat máinnašuvvon boazodoalu ja eanadoalu, guolásteami ja smávva-fitnodagaid hástalusaid birra.

Sámediggái lea hástalussan váikkuhit regionála searvivuoda sámi guovlluin, muhto deattuha ahte regionála orgánain lea iehčanas ovddasvástádus sámi doaimmabijui. Dán oktavuodas lea Romssa fylkkagi-elda álggahan barggu oččodit goappatbealat šiehtadusa oktasaš geatnegasvuodain Romssas.

Sámediggi čujuha dasa ahte go Ráddehus jagi 2002 stáhtabušehtas juogadii eará áigumušaide ruđaid, mat ovdal juogaduvvojedje gielddaid ealáhusfoanddaide, lea buvttihan stuorát deattu Sámedikki ealáhusdoaimmaid váikkuhangaskaomiide Sámi ovddidanfoandda doaimmaguovllus. Dát guoská stuorra osiide rášimus ealáhusguovlluin Davvi-Norggas. Danne bivdá Sámediggi ahte muhtun oassi dain ruđain, mat váldjuvvojedje eret gielddaid ealáhusfoanddain, fievrriiduvvojit ruovttoluotta dáid guovlluide Sámi ovddidanfoandda bokte. Sámediggi vuordá ahte suohkanat/gielddat ožžot ruovttoluotta ealáhusfoanddaid juolludemiid, ja ahte SND juolludeapmi loktejuvvo seamma dássái go ovdal.

Interreg-bargu lea buorre vuoddu ovttasbargui suoma-, ruota- ja norggabeale sámedikkiid gaska.

2.1.1.9 DEARVVASVUODA- JA SOSIÁLAÁNGIRUŠŠAMAT

Sámedikki mielas livččii dehálaš ahte guovddáš eiseválddit dán jagige bijašedje čielga rámmaid movt juksat dássásaš dearvvasvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmoga váste. Ovddasvástádus sámi perspektiivva heiveheamis dearvvasvuoda- ja sosiálabálvalusaide ferte bidjat dearvvasvuodafitnodagaide, ja fylkkagiielddalaš ja giielddalaš institušuvnnaide sámi ássanguovlluin. Dasto ferte sámi perspektiivva áššebáhpiriin, mat leat dearvvasvuoda- ja sosiálabálvalusaid birra Norggas, eanet oainnusin dahkkot dán heiveheamis. Sámediggi áigu maiddá oččodit alccesis árrjaleabbo saji dearvvasvuoda- ja sosiálabálvalusaid sisdoalu hábmema oktavuodas buot dásiin. Erenoamáš dehálaš lea nannet eastadeaddji dearvvasvuodabarggu.

Gárrenmirkkogeavaheapmi lassáneapmi erenomážit Finnmarkkus lea váttisvuolta, mii lea stuorrumin. Sámediggi áigu bargat dan ovdii ahte guovddáš eiseválddiid beales álggahuvvojit doaimbajijut gárrenja alkoholaeastadanbargui. Dán oktavuodas lea erenomáš dehálaš nannet doaimbajijjoapparáhta. Guovddáš eiseválddit fertejit váldit badjelaset stuorrát ovddasvástádusa ja juolludit eanet resurssaid dáid váttisvuodaid eastadanbargui.

2.1.1.10 OVTTASBARGU SÁMEDIKKIID GASKA

Sámi ovttasbarggu oktavuodas rájaid rastá lea Sámi Parlamentaralaš Rádis (SPR) mánga lunddolaš áššesorggi, muhto erenomážit giella, oahpaheapmi ja dáseárvu leat suorggit mat gáibidit oktasaš árrja ja oktiordnema. Riikkaidgaskasaččat ferte SPR hui bajás vuoruhit ON Bissovaš Foruma barggu. Dán barggu ferte oktiordnet Sámirádiin, mainna ferte leat ovttasbargu. SPR:ii lea váldohástalus rádi doaimma ruhtadeapmi.

2.1.1.11 SÁMEDIKKII RIKKAIDGASKASAŠ BARGU

Sámediggi vuordá ahte Norgga stáhta váikkuha eamiálbmotjulggastusa dohkkeheami ovdalگو eamiálbmotjahki nohká 2004:s.

Vaikko proseassa Bissovaš Foruma ásaheami oktavuodas eamiálbmotáššiid várás lea mealgadii loahpahuvvon, de álgá dál bargu. Sámediggi oavvilda ahte lea dehálaš doarjut foruma barggu, erenomážit foruma sámiid ja inuhtaid oktasaškandidáhta ektui.

Barentsovttasbarggu eamiálbmotovddasteaddjit galget bargat norgga-, ruota-, suoma- ja ruoššabeale sámiid ovddas, ja dasto maiddá vepselaččaid ja nenetsaid ovddas, geat orrot Ruoššas. Lea dárbu láchit diliid nu ahte eamiálbmogiin galgá sáhttit leat váikkuhanfápmu ovddastusa bokte buot dásiin. Danne leage dehálaš ahte eamiálbmogat ožžot ovddasteaddji maiddá Barentsráddái. Jos eamiálbmotovddasteaddjit Barentsovttasbarggu galget nagodit gozihit iežaset beroštumiid, de fertejit oazžut ruhtadoarjaga dasa.

Sámedikki searvama Árktalaš ráddái heađušta dat go váilot resurssat, iige sáhte searvat daiguin návccaiiguin maiguin háliidivččii. Sávaldahkan lea ahte Sámi Parlamentaralaš Ráddi sáhtašii doaimmahit dán barggu ja oččošii dárbbalaš ekonomalaš resurssaid.

Sámediggi loahpahii 2001:s golmma jagáš prošeaktavttasbarggu Birasgáhttentdepartemeanttain báikkálaš Agenda 21 rámma siste. Sámediggi almmuhii 2001:s Eamiálbmot Agenda 21 barggus.

Sámediggái lea guovddáš hástalussan biologalaš šláddjivuoda riikkaidgaskasaš konvenšuvdnabargu, erenomážit 8(j) artihkkala ektui ja bargojoavkku ektui, mii bargá eamiálbmot máhtolašvuodain, odasmahttimiin ja geavadiiguin. Lea dehálaš ahte Sámediggi searvá vai lea váikkuhanfápmu Norgga láchkabargui biologalaš šláddjivuoda oktiordnejuvvon hálddašeami oktavuodas.

2.1.2 Lávdegotti mearkkašeamit

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga, Ovddádusbellodaga, Sosialisttalaš Gurutbellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut, čujuhit iežaset mearkkašemiide 1.2. kap.

Lávdegotti Olgešbellodaga ja Kristtalaš Álbmotbellodaga miellahtut leat mearkkašan ahte Sámediggi jahkediedáhusastis deattuha sakka sámiid iešmearrideami ja vuoigatvuoda áššiid. Dát miellahtut gávnnaht ahte Sámediggi ii leat duhtavaš movt sámiid vuoiggalaš iešmearridanvuoigatvuodaáššit dássázii leat meannuduvvon, nu go Sámediggi veardida doahpaga, guovddáš eiseválddiin. Dát miellahtut čujuhit ahte Sámediggi dan oktavuodas čujuha ahte sámit leat sierra álbmot ja dat mielddisbuktá vuoigatvuodaid mat leat mearriduvvon rievttálaččat čadnevaš riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain.

Dát miellahtut leat mearkkašan ahte Sámediggi oavvilda ahte iešmearridoahpaga sisdoalu ferte defineret šiehtadallamiid bokte Sámedikki ja guovddáš eiseválddiid gaskka guovtti dássásaš beallin. Guovddášin Sámediggái lea ahte eamiálbmogat eai šiehtadala oazžut vuoigatvuodaid, muhto movt árbejuvvon vuoigatvuodat galget heivehuvvot guoskevaš riikkaid lágaide.

Dát miellahtut mearkkašit ahte sámi servodahkii leat areálaáššit hui dehálažžan. Dát miellahtut leat ovttaoavilivis Sámedikkiin go oavvilda ahte lea hirbmat dehálaš oazžut buori ságastallama guovddáš eiseválddiiguin odđa láchkaárvalusa birra eanavuoigatvuodaid ja eanahálddašeami hárrái Finnmarkkus.

Dát miellahtut leat mearkkašan ahte Sámediggi definere dan unohassan go Finnmarkku fylkkagiielda lea guovddázis mielde vuovdimin vuoigatvuodaid sámi guovlluin, dál go vuoigatvuodat eai vuos leat čielggaduvvon. Lávdegoddi diehtá ahte Sámediggi lea mearridan ahte Stuorradiggi ii galggašii meannudit minerálaš ovdalگو eana- ja čáhcevuogitvuodat Finnmarkkus leat čielggaduvvon, dannego láchkaárvalusa leat mearráduusat main lea váikkuhus vuoigatvuodabeliide.

Dát miellahtut leat mearkkašan ahte Sámediggi oavvilda ahte ee. Suodjalusa, odđa industriija- ja bargosajiid ja bálvalusealáhusaid viiddideapmi sámi ássanguovlluin duvdet eret ja heajosmahttet árbevi-

rolaš ealáhusaid, main lea dehálaš rolla sámi kultuvrra vuoddun. Viidásat leat dát miellahtut mearkkašan ahte Sámediggi nuppi bealis ákkastallá ahte lea dehálaš ovddidit odđáigái sámi servodaga, muhto eaktun lea ahte Sámediggi oažžu vejolašvuoda searvat árjjalaš aktøran dákkár heivehanprosessii.

Dát miellahtut hálidit čujuhit dasa ahte Sámediggi berošta ahte buot almmolaš eiseválddit váldet ovddasvástádusa sámi servodatovddideamis, ja ahte Sámediggi dán vuodul lea gáibidan ahte áshuvvo šiehtadallanmálle Ráddehusa ja Sámedikki gaskka barggadettiin sámi áššiiguin ruhtadandárbbuid, ovdasvástádusjuogadeami ja bušeahhtarámmaid oktavuodas.

Dát miellahtut mearkkašit ahte Sámediggái lea guovddáš mihttomearrin nannet ja ovddidit sámi giellabarggu buot giellaguovlluin, ja mihttomearrin lea ahte sáme- ja dárogiella šaddet ovtaárvosáš giellan. Dát miellahtut leat ovtaoavivis Sámedikkiin ahte giellaovddidanbargu lea guhkit áiggi bargu mas hástalusat boahhteáiggis lea láchit fálddagaid ja gaskaomiid mángga dásis ja domenas.

Dát miellahtut leat duhtavaččat go Sámediggi, ovttasrádiid Statens forvaltningstjeneste:in ja departe-meanttaiguin, áigu vuoruhit IKT lagamuš áiggis.

Dáidda miellahtuide lea dehálaš nannet sámi identitehta ja kultuvrra. Dát miellahtut leat duhtavaččat go Sámediggi láchčá dili geavahit sámi giela ja gaskkusteami sámi kultuvrras mánáidgárddiid, vuoddoskuvllaid, joatkkaskuvllaid ja alit oahpu ja dutkama bokte.

Dát miellahtut leat merkkašan ahte Sámediggi oavivilda ahte birasgáhttemis ja kulturmuitosuodjaleamis sáhttet leat vuostálasti beroštumit sámi kultuvrraiguin ja eallinvugiiguin sámi ássanguovlluin, ja ahte Sámediggi čujuha njeallje beallái mat berrejit leat suodjalanplánabarggus:

- Áigumuš suodjalemiin ja dan sisdoallu lea dehálaš bealli, mii mearrida mo sámi beroštumit galget áim-mahuššojuvvot.
- Báikkálaš sámi čatnaseapmi leat vuoddun jus suod-janplánat gusket sámi resursaguovlluide.
- Buorre oktavuodta báikegottiiguin lea dehálaš suod-jalanproseassas.
- Geahččat ollislaččat stáhtalaš iešgudet surggiid, maidda suodjalanproseassa guoská.

Dát miellahtut mearkkašit ahte boazodoalus leat stuorra hástalusat, ja ahte Sámediggi dan oktavuodas oavivilda ahte boazoguohtuneatnamiid gáržun suorgahahtta dannego eatnamiid massima ii sáhte jorga-lahttit. Dát miellahtut leat viidásat mearkkašan ahte Sámediggi sihke jahkediedáhusastis ja Regulerenrádis lea deattuhan riddolagaš bivddu, erenoamážit dainna áigumušain ahte sihkarastit bivdovuoigatvuodaid unnimus riddo- ja vuotnafatnasiidda.

Dát miellahtut mearkkašit ahte gárrenmirkkoge-avaheapmi lassáneapmi sámi guovlluin lea váttisvu-ohhta mii lea stuorrumin, ja ahte Sámediggi áigu bargat

dan ovdi ahte guovddáš eiseváldiid beales álggahuv-vojit doaibmabijut sihke gárren- ja alkoholaestadan-barggu oktavuodas. Dát miellahtut leat viidásat mearkkašan ahte Sámediggi oavivilda leat dehálažžan ahte guovddáš eiseválddit bijašedje čielga rámmaid movt juksat dássásaš dearvvasvuoda- ja sosiálabálva-lusaid sámi álbmoga váste. Dát miellahtut čujuhit dán oktavuodas ahte Ráddehus borgemánu 2001 mear-ridii dearvvasvuoda- ja sosiálabálvalusa doaibma-plána sámi álbmoga váste Norggas áigodagas 2002-2005.

Dáidda miellahtuide lea riikkaidgaskasaš ovt-tasbargu ja ángiruššan dehálaš sámedipolitihkalaš guos-kevaš áššiide ja erenoamážit eamiábmogiid beroštumit. Dát miellahtut leat duhtavaččat go Sámedikki mielas lea vejolašvuotahan nannet sámedik-kiid gaskasaš ovttasbarggu Sámi Parlamentaralaš Rádi bokte, sámi siskkaladas ovttasbarggus riikarájaid rastá ja ovttasbarggus olggosguvlui riikkaidgaskasaš áššiiguin.

2.2 Sámedikki bargu jagis 2001

2.2.1 Čoahkkáigeassu

2.2.1.1 VUOIGATVUODAT

Diedáhusas lea čielggaduvvon čoahkkimiin mat Sámedikkis leat leamaš Justisdepartementtain ja Sámi vuoigatvodalávdegotti jodiheaddjiin. Sámediggi oas-sálastá lávdegotti referánsajoavkkus.

Dasto máinnašuvvo Sámedikki bargu eamiálbmoga gelbbolašvuodaguovddážiin, Sis Finnmarkku riekteve-ahkkekantuvrrain ja áššiin sin ektui geat leat massán oahpu nuppi máilmmisoadis.

2.2.1.2 SÁMEDIGGEVÁLGA

Diedáhusas čielggaduvvo sámediggeválggaid boh-tosiin. Diehtujuohkinángiruššamiid oktavuodas 2001:s deattuhuvvui sámi jienastuslohkui čáliheapmi miesse-mánu 1.b. 2001 ja sámediggeválga čakčamánu 10.b.

2.2.1.3 GIELLA, GULAHALLAN JA DIEHTOJUOHKIN

Sámedikkis leat sierra doarjagat mat juolluduvvojit sáme giela ovddidanbargguide.

Sámediggi juolludii rámmadoarjaga jagi 2001 bušeahas 15 850 000 ru sámi dulkonbálvalussii ja guovttegielalašvuhtii. Sámediggi juolludii 2 406 000 ru sáme giela ovddideapmái lulli- ja julevsámiguovllu-ide, Ofuohta ja Lulli-Romssa guovlluide ja riddo- ja vuotnaguovlluide.

Sámediggi doarjjui 5-jagáš prošeavtta olggobealde sáme giela hálddašanguovllu, man bokte nannet mánáid giellaovdáneami.

Sámediggi oažžu jahkásaččat ohcamiid sullii 7-8 milj ovddas, muhto ii leat go váile 2,5 milj maid juohkit. Jus Sámediggi galgá beassat vuoruhit gielladoaimmaid olg-gobealde hálddašanguovllu, de ferte stáda juolludit eambo rudaid Sámediggái. Nu movt ruhtadilli lea leamaš daid mañemus jagiid, de ii leat Sámediggái leamaš vejolaš lasihit doarjaga ee. giella-prošeavttaide.

Giellaguovddážit

Sámegiela barggu plánenvejolašvuodaid dihte ása-hii Sámediggi jagi 2001 bušeahta oktavuodas odđa ort-nega, mas lea vuoddodoarjja sámi giellaguovdd-ážiidda. Doarjja lea 1 600 000 ru ja galgá sihkkarastit giellaguovddážiid doaimma, ja juolluduvvui 400 000 ru giellaguovddážiidda Porsáנגgus. Gáivuonas, Divt-tasvuonas ja Lulli Romssas. 2001 čavčča rahppui Unjárggas giellaguovddáš várjjatsuopmaniid várás. Jagi 2002 rájes oažžu maiddái dát giellaguovddáš vuoddodoarjaga Sámedikkis.

Gulhahallan ja diehtjuohkin

Sámediggi mearridii miessemánu 2001 gulahallan- ja bálvalanpolitihka. Julggaštus lea olles organisašuvnna oktasaš ángiruššamiid boadus, ja dat gávdno neahas ja báberhámis. Fágasuorgi gulahallan ja diehtjuohkin lea nanosmahttojuvvo sihke siskkáldasat ja olggobeale geavaheaddjiid ektui, go guoská min bálvalusaide.

Sámediggi searvá árjjalaččat Gielda- ja guovlud-partemearntta bargojovkui sámegiela bustávaid ja IT ektui, mii lea ášahuvvon eNorge-plána geažil. Joavku rávve ahte earret eará stáhta bidjá dakkár gáibádusaide vuovdiide ahte prográmmagálvuvuin, mat ostojuvvojit, galgá sáhttit geavahit bustávamearkastándárdda. Unicode-bustávamearkkain leat sámi bustávaid, ja danne dat čovddášii daid váttisvuodaid mat dál leat sámi bustávaid ektui.

Odđa sámegiela, Sámediggevisti ja guovttegiel neahttasiddut, leat dagahan dan ahte beroštupmi sámi áššiide lea lassánan.

Čakčat 2001 manne viehka ollu resurssat diehtjuohkinbargui odđa sámegiela vuoddudeami oktavuodas.

Miellaguottuid ja máhtolašvuoda kárten

Norsk Gallup čadahii giddat 2001 iskkadeami, maid Sámediggi lei bivdán dahkat. Iskkadeami váldomihhtomearrin lei kártet maid olbmot dihtet Sámedikki ja sámi jienastuslohkui čáliheami birra ja makkár miellaguottut leat dan ektui, ja dasto iskkaduvvui man beaktilat ledje dat diehtjuohkindoaimbajut mat čadahuvvojedje áigodagas guovvamánu rájes miessemánui 2001:s. Sámedikki váldesurggiid dorjot viehka ollu olbmot, sihke jienastuslohkui čálihan sápmelaččaid ja eará vástideaddjiid gaskkas. Iskkadeami bohtosat čájehit ahte Sámediggi galgá nannoseabbot deattuhit earret eará giela, kultuvrra, oahpahusa, boazodoalu ja dásseárvvu. Vástideaddjiide lea seamma dehálaš ásonatpolitihka, johtalus, vearroáššit, suodjalus, gávpot- ja čoahkkebáikeovddideapmi. Iskkadeapmi čájeha maiddái ahte eanaš mihtomearit 2001 diehtjuohkinkampánjjas sámi jienastuslogu ektui lea olahuvvon.

Fitnodat Agenda jearahalai giddat 2002 válljejuvvo olbmuid ja čadahii jearahallaniskkkadeami man ulbmilin lei kártet olbmuid miellaguottuid ja dieduid sámegiela, sámi jienastuslogu ja Sámedikki

birra. Goappašagat iskkadeami leat dehálaš oasit barggus ráhkadit strategiija movt oažžut eanebuid sámi jienastuslohkui áigodagas gitta 2005 rádjai. Strategalaš ja doaimmačujuheaddji plána ráhkaduvvo 2002:s.

Sámi sierrabibliotekha, girjebusset ja sámi bibliografija

Sámediggi meroštallá ahte ovdal go jahki 2002 nohká váldojuvvo atnui odđa prográmmagálvu Sámi sierrabibliotekhii, ja odđa arkiiva- ja prográmmaáššemeannudanvuogádagat. Mihttomearrin lea ahte dát vuogádagat nu bures go vejolaš galget heivehuvvot olggobeale ja siskkáldas nehtii. Goappašiin dán guovtti vuogádagas lea sámi bustávaid geavahanvejolašvuoha viehka eahpesihkar - muhto Sámedikki gáibádus lea ahte sámi bustávaid galgá leat vejolaš geavahit.

Bibliotekhas leat ollu barggut manjonan dan geažil go logenearjagiid leat leamaš unnán bargit. Vaikko manjimus jagiin leatge ožžon eanet resurssaid, de ii leat leamaš vejolašvuoha bohtit áiggi dássái registreren- ja gaskkustanbargguin. Dát mearkkaša dan ahte bibliotekha geavaheaddjit eai oaččo daid fálddagaid maid galggašedje oažžut.

Journálavuogádagat

Sámediggi ferte oasit ja oažžut doaimmat odđa arkiiva- ja áššemeannudanvuogádaga ovdal 2002 jagi loahpa. Dat leat bargagoahtán Noark 4-standárdii sirdimiin, masa lea vejolaš bidjat ollislaš elektrovnnalaš arkiivva.

2.2.1.4 MÁNÁIDGÁRDDIT, OAHPAHUS JA DUTKAN

Mánáidgárdit

Návccat miehtá riikka leat eanaš čohkkejuvvo buoridit sámi mánáidgárddiid kvalitehta ja ášahit fierpmádagaid daid várás. Jahkemolsumis hálddašisgodii Sámediggi sámi mánáidgárddiid earenoamáš doarjaga, ja 5 997 000 ru leat juhkkajuovvon 45 sámi mánáidgárdái dahje ossodahkii. Doarjja lea oaivvilduvvon daid goluide mat bohtet sámegiela ja kultuvrra gaskkusteamis mánáidgárddiin.

Sámi mánáidgárddiid strategalaš plánas áigodahkii 2002-2005 leat vuoruhuvvon dat suorggit ja oahpponeavvut, maiguin galggašii bargat. Sámi mánáidgárddiid earenoamáš doarjagii leat mearriduvvon odđa njuolggadusat.

Oahpahus

Oahpahuslága áigumušat eai álohii ollašuvva. Dan geažil leage Sámediggi guorahallan sámi oahpahusa olggobealde sámegiela hálddašanguovllu. Čielggadeamis leat kárten makkár váttisvuodasat ohppiin vuoddo- ja joatkkaskuvllain leat oažžut sámegieloahpahusa nugo sis lea riekti oahpahuslága mielde. Čielggadeapmi lea sáddejuvvo gulaskuddamii ja galgá meannuduvvot 2002:s.

2001 čavčča bodii sávaldat oažžut lullisámegieloahpahusa vuosttašgiellan vuoddoskuvllas ohppiid ruovt-

tusuohkanis. Ovttrasádiid guoskevaš suohkaniin, Gaska-Norgga sámeskuvllain, Stáhta oahpahuskan-tuvrrain Nordlánddas ja Sámedikkiin, leat gávdnan čovdosa movt oahppit sáhttet oažžut dan sámegeioah-pahusa, masa sis lea riekti.

Sámediggi lea gárven lohkančehppodaga iskkade-miid ohppiid várás, geain lea sámegeiella vuosttašgiel-lan. Dál gávdnojit iskamát 2., 3., 5., 7. ja 9. luohkká-ide, ja rávagihppagat oahpaheadjiide.

Joatkkaskuvlla oahpahusas lea Sámediggi ráhkadan ja mearridan fidnoohppiid várás oahppoplána boazo-doallofágas. Leat álggahan fitnodagaid bagadallama.

Sullii 500 sámi nuora, geat leat välljen sámegeiela fágan joatkkaskuvllas, leat ožžon stipeandda. Stipe-anda galgá movttiidahttit sámi ohppiid joatkkaskuvl-lain lohkat sámegeiela, go lea leamaš nu ahte dát joavku ii láve välljet sámegeiela fágan.

Sámediggái juolluduvvojedje liigerudat pedago-galaš ovddidanbargui. Dán geažil jotkkiimetge ovd-didanbarggu O97S oktavuodas.

Sámediggi lea ovttasbargan Voksenopplæringsinsti-tuhtain ja Oahpahus- ja dutkandepartemeanttain dainna ulbmiliin ahte ásahit ovttasbarggu rávisolbm-idoahpahussii ja oahpponeavvoráhkadeapmái rávis-olbmuide. Sámediggi lea máiddái álggahan ovddi-dan-proševtta ovttas Stáhta oahppokantuvrrain Finn-márkus ja Sámi allaskuvllain, ja lea dorjon julev- ja lulli-sámegeiel oahpponeavvoproševttaid ollesolbmuide.

Erenoamášpedagogalaš bargu

Lea ráhkaduvvon plána movt buoredit earenoa-mášpedagogalaš gelbbolašvuoda, ja dat doaibmá 2003 geasi rádjai. Bargovuohki lea lasseoahppoprošeakta man vuoddu leat dat váttisvuodat, maiguin ovdaskuv-laoahpaheadjit ja oahpaheadjit beaivválaččat rahčet. Sámediggi lea 2001:s juohkán joatkkaoahppostipe-andda earenoamášpedagogihkas ja rehabiliterenfágas ja almmuhan FoU-rudaid earenoamášpedagogalaš ovddidanproševttaide. Leat ráhkadan juolludannju-olggadusaid daidda rudaide.

Sámediggi lea leamaš mielde Samtak fágajoavkkus, mii lea našuvnnalaš pedagogalaš psykologalaš fála-daga gelbbolašvuodaloktenprográmma.

IKT, oahpponeavvut ja girjebuvttadeapmi

Dán jagi lea okta interneahhtaoahpponeavvu gárvá-nan ja 4 IKT-oahpponeavvoproševtta leat álggahuv-von.

Sámediggi lea ovttrasádiid Læringscenteriin álgga-han barggu ásahit sámi oahpponeahta (ILH). Oahppo-neahta galgá leat dakkár deaivvadanbáiki, mas lea skuvlafágalaš sisdoallu sámi mánáidgárddiide, skuvl-laide ja váhnemiidda.

Sámi oahpponeavvobuvttadeapmái juhkkovuvvui 14 000 000 ru ohcamiid vuodul maŋŋel go ruđat ledje almmuhuvvon. Ohcamat bohte badjelaš 60 000 000 ru ovddas. Oktiibuot biddjojuvvojedje johtui sullii 50 odđa oahpponeavvoproševtta, ja sullii 40 oahppone-avvu davvi-, julev- ja lullisámegeillii leat gárvvistuvvon.

Sámi girjebuvttadeapmi lea geahčaduvvon ollislaččat, maiddá dat mii lea Sámedikki ovddasväs-táduš, sadji ja barggut.

2.2.1.5 BIRASGÁHTTEN JA KULTURMUITOSUODJALUS

Sámedikki bargu birasgáhtten- ja kultursuodja-lusáššiiguin lea váikkuhit ahte biraskulturárbi suodja-luvvo, dokumenterejuvvo ja dikšojuvvo buoremus lági mielde. Sámediggái lea fápmuduvvon váldi ja Sáme-diggi galgá hálldašit sámi kulturmuittuid, ja vuhtii váldit kulturmuittuid plána- ja huksenáššiin.

Sámi kulturmuittosuodjalus lea oassi ollislaš biras-hálldašeamis. Dan barggus lea hui dehálaš doallat buori fágalaš oktavuoda Birasgáhttendepartemeanttain ja Riikkaantikvárain. Sámediggi lea oassálastán ovt-tasbargoforaide Riikkaantikvára fágalaš oktavuoha-lávdegoddin ja lei 2001 Kulturmuittokonferánsas. 2001:s lea leamaš buorra oktavuoha ja ovttasbargu iešgudetge fylkkasuohkaniiguin ja fylkkamánniiguin Hedmárkkus lulde gitta Finnmarkui davvin.

2.2.1.6 KULTUVRA JA EALÁHUS

Sámedikkis lei sámi kultuvra ja sámi ealáhusat okta dain golmma váldomihttomearrin 2001:s, ja dat lea leamaš oppalaš mihttomearri Sámedikki doaimmas álgoálggu rájes. Danin ferte nannet ja váldit vára dan ealáhuseallimis mii ráhkada ávnnaskultuvrra vuodustusa sámi kultuvrii ja identitehtii ja ovddidit buriid strategiijaid ceavzilis ovdáneapmái sámi servo-dagas. Ferte lámčit dili servodahkii mas leat viiddis fála-dagat, gálvvut ja bálvalusat buot surggiin, vai šaddá bivnnut fárret daid sámi guovlluide.

Stuorru gilvu Sámedikki váikkuhangaskaomiid alde hástala vuoruhit váikkuhangaskaomiid nu ahte dat ovddidit báikkálaš ovdáneami. Sámediggi oaidná dárbbášlažžan árvvoštallat sierranas doarjjaortnegiid nu ahte ortnegat movttiidahttet dakkár ovdáneapmái, mii ovddida dáseárvvu sámi serovdagas.

Sámi kulturfoanda

Sámi kulturfoandda 2001 mihttomearit ledje ovttas-tahttit sámi kultuvrralaš fála-dagaid, lámčit dáseár-vošaš fála-dagaid ja doaimmaid daid iešgudetge guovl-luide, hábmet buriid bajásšaddaneavttuid sámi máná-ide ja nuoraide ja ovddidit sin sámi identitehta. Mánáid- ja nuoraid bajásšaddaneavttut váikkuhit Sámedikki ollu ja kulturfoandda ruhtajuolludemiid bokte leat välljen nanusmahttit mánáid ja nuoraid bajásšaddaneavttuid, sihke dat mat gusket girjjálašvuhtii, čállinkurssaide ja mánáid ja nuoraid sámegeiel diehtočállosiidda.

Jahkediédáhusas lea dárkilat čilgejuvvon makkár ulbmilat/proševttat leat Sámi kulturfoanddas ožžon doarjaga.

Sámi ovddidanfoanda

Jahkediédáhusas lea Sámi ovddidanfoandda doaibma dárkilat válddahallon.

Sámediggi háliida iežas váikkuhangaskaomiid geavahemiin ráhkadit ovttasbarggu báikkálaš ja regionála áššáigullelaš ruhtadeddjiiguin. Dainna lágiin olaha nannosit ja viidát ovttastahttima doaimmain mii fas dagaha ahte lea geahppasit olahit oktasaš ulbmiliid ja doaimmaid regionála ealáhusovddideamis. Lea almmatge seamma dehálaš ahte Sámi ovddidanfoanddas lea čielga olggosgovva ahte lea iešbirgejeaddji váikkuhangaskaoapmečájáhalli mas lea ulbmil definerejuvnon sámi ealáhusovddideapmái. Ovddidanfoanda juolludemiid leat unnit buhtastahtán ovddit jagiid ektui. 1999:s biddjui 20 1000 000 ru fondii, ja 2001:s fas 18 130 000 ru. Juolludeapmi nissonolbmuid lea loktan 4 % jagi 2000:s jahkái 2001 ja dat lea buorre ovdáneapmi, vaikko lea oalle birzzit.

2.2.1.7 DEARVVASVUODA- JA SOSIÁLAÁNGIRUŠŠAMAT

Sámediggi lea juogadan prošeaktarudaid čuovvolit NOU 1995:6 Dearvvasvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána sámi álbmoga várás Norggas. Sosiála- ja dearvvasvuodadepartemeanta lea álggahahtán prošeaktarudaid juogadeami evaluerema. Departemeanta lei álggos oaivvildan rudaid 3-jagi prošeaktan, gitta 2001 rádjai. Dát ángiruššan lea doaisttáži viiddiduvvon 4-jagi prošeaktan, dm. ovttain jagiin, ja doaibmagoahtá oddajagemánu 1.b. 2002. Evalueren gárvvásmuvvá 2002:s, ja eaktuduvvo ahte dat bidjá vuodu movt sámi perspektiiva heivehanángeruššamiiguin dearvvasvuoda- ja sosiálabálvalusaide galgá joatkit.

Sámediggi lea árrjalaččat vuostálastán prostitušuvnna earret eará nu ahte lea biddán bajit dási eiseválddiid álggahit doaibmabijuid bissehit prostitušuvnna. Rasimma ja skuvlagivssideami oktavuodas lea Sámediggi ovttaskas áššiiguin bargama bokte bidjan deattu ja váikkuhan miellaguottuid hábmenbarggu álggaheami. Dát lea hirmat dehálaš ášši mainna ferte joatkit.

2.2.1.8 SÁMIID OVTTASBARGU

Sámedikkis lea 2001:s, nugo ovddit jagiinge leamaš jeavddalaččat oktavuodta sámedikkiiguin suoma- ja ruotabealde, nu ahte leat dollojuvnon presideanttaid gaska čoahkkimat. Sámi Parlamentaralaš Ráddi lea doallan guokte čoahkkima dán jagis, main oktasaš sámi áššiid birra lea ságastallajuvvon.

2.2.1.9 DAVVIRIikkALAŠ OVTTASBARGU

Skábmamánus 2001 dollojuvvui nuppi gearddi čoahkkinn sámeministariid ja sámedikkiid presideanttaid gaska. Čoahkkima boadusin lei protokolla, mas leat mearrádusat mat galget čuovvoluvvot. Čoahkkinn sámeministariid ja sámedikkid presideanttaid gaska dollojuvvo jahkásaččat, muhto Davviriikkalaš sámi áššiid ámmátolbmuidorgána mii lea hálddahušlaš ovttasbargu, čoahkkana guktii jahkái.

Bargu davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain lea posiitivvalaččat jodus, ja bargu lea veaháš ovdánan. Eksperartaajoavku lea nammuduvvon mii galgá ráhkadit kon-

venšuvdnaárvalusa. Bargu galgá loahpahuvvot 2003 loahpageahčen.

Sámi ovddastus Davviriikkaid Rádis lea dakkár ášši, mii ain lea eahpečielggas, ja mii lea dehálaš sámi servodahkii. Sámedikki beales eat leat duhtavaččat diliin ja leat geahčadisgoahtán movt sámiin sáhtášii leat ovddastus Davviriikkaid Rádis.

2.2.1.10 SÁMEDIKKI RIIKKAIDGASKASAŠ BARGU

Sámediggi lea leamaš aktiivvalaččat mielde ON bargojoavkkus, mii lea ráhkkanahhtán eamiálbmotáššiid bissovaš foruma. Mihttomearri juksojuvvui dalle go ON válđočoahkkinn 2000:s mearridii ahte ása-huvvo Bissovaš forum eamiálbmotáššiid vást - Permanent Forum on Indigenous Issues.

Bargu eamiálbmot vuoigatvuodaid julggaštusain manná viidáseappot ON olmmošvuoigatvuodakomishuvnna rámma siste. Sámediggi lea 2001:s searvan čoahkkimii Olgoriikadepartemeanttain eamiálbmot-julggaštusa viidásetbargguin.

Diedáhusas lea Sámedikki searvan Barentsovtta-barggu ja arktalaš ovttasbarggu čielggaduvvon.

2.2.1.11 SÁMEDIKKI JAGI 2001 REHKETDOALLU

Sámediggi mearridii skábmamánus 2000 áššis 41/00 Sámedikki jagi 2001 bušeahta. Jagi 2001 juolludeapmi šattai buohkanassii ru 147 590 000. Bušeahtadárkkisteami oktavuodas miessemánus 2001, áššis 19/01, ása-hallojuvvui bušeahtta ja bušeahtta mearriduvvui loahpalaččat ru 141 819 873 rámmain.

Čuovusin Sámedikki doaibmarudaid juogadeamis ossodagaide, mat de ožžo iežaset bušeahta ja doaibma-ovddasvástádusa, lea ahte juohke ossodagas lea ovdasvástádus doallat jahkásaš bušeahttarámma.

Rehketdoallu biddjo ovdan guovtti válđoasis, doaibmarehketdoallu válđogollopoasttaid mielde ja váikkuhangaskaoapmehketdoallu váikkuhangaskaomiid mielde.

Diedáhusas čielggaduvvo dárkilat Sámedikki 2001 rehketdoalus.

2.2.2 *Lávdegotti mearkkašeamit*

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga, Ovddádusbellodaga, Sosialisttalaš Gurutbellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut, čujuhit iežaset mearkkašemiide 1.2. kap.

Lávdegotti Olgešbellodaga ja Kristtalaš Álbmotbellodaga miellahtut leat mearkkašan ahte iešmearridanvuoigatvuodaášši lea leamaš fáddán čadagaska dain áššiin mat leat meannuduvvon Sámedikkis 2001:s. Dát miellahtut čujuhit dasa ahte dán oktavuodas dollojuvvui čoahkkinn Justisdepartemeanttain Ráddehusa barggu Sámi vuoigatvuodalávdegotti árvalusain Finnmarkku ektui ja ahte odđa Sámi vuoigatvuodalávdegoddi guovlluide Romssas máttásguvlui lea nammaduvvon. Sámediggi lea ovddidan vuordámušaidis bargui čoahkkinnoktavuodas dainna lávdegottiin.

Dát miellahtut dihtet ahte Sámediggi 2001:s lea

addán gulaskuddancealkámuša Plánaláhkálávdegotti oassečielggadussii mas ee. deattuhuvvojedje čuovvováš bealit:

- Láhkálávdegotti barggu viidáseabbot ferte geahččat riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid olis maidda Norga lea čadnon.
- Sámedikki mielas ii leat buorre go fylkaplánat sáhttet juridihkalaččat čatnat, man geažil sáhttá bajábealde stivret sierra lágaiguin menddo oppalaš plánadásis.
- Sámediggi lea fuolastuvvan go vuosteággaortnegis vuosteággaášiid loahppameannudeapmi biddjujuvvo fylkkagielddaide.

Dát miellahtut leat mearkkašan ahte Sámedikki mielas lea buorre go dál ásahuvvo gelbbolašvuodaguovddáš eamiálbmotvuogitvuodaid vástte, ja evttohii ahte dát ásahuvvo Guovdageidnui.

Dáidda miellahtuide lea dehálaš ahte válgabohotosat sámedikkeválggas 2001:s guorrahallojit ja kvoterenortnet evttohuvvo buoridan dihte sohkabealčoahkádusa. Dát dan vuodul ahte sohkabealčoahkádus Sámedikkis lea ain fuonibut maŋná 2001 válgga ja albmáid lohku lea badjánan 82,1 %:ii.

Dát miellahtut leat mearkkašan ahte areálaššit leat lassánan 2000:s 2001:ii, ja dat lea lassánan buot fylkkain. Dát miellahtut leat viidásat mearkkašan ahte Sámediggi lea ánggiruššan erenoamážit Divttasvuona-Oarjevuonaguovllu suodjalanplánabarggu ja Várjjatnjárgga álbmotmeahceguovllu oktavuodas.

Dát miellahtut dihtet ahte dat golmma jagi prošeakta Báikkálaš Agenda 21 rámmaid siskkoabealde heaittihuvvui 2001:s, mas Sámedikki váldoulbmil lea váikkuhit birasáddjás geavada duohtan dahkama sámi servodagas dan bokte ahte oainnusin dahkat ja doarjut doaibmamolssaeavttuid nana ceavzilis ovdáneami ektui.

Dát miellahtut čujuhit dasa ahte Sámedikkis lei sámi kultuvra ja sámi ealáhusat okta dain golmma váldomihttomearrin 2001:s, ja dat lea leamaš oppalaš mihttomearri Sámedikki doaimmas álgoálgu rájes. Dát miellahtut oaivvildit ahte stuorru beroštupmi sámi kultuvrii ja olggosbuktinvugiide sáhttá lasihit orruma ja barggahusa sámi guovlluin, mii fas sáhttá doaibmat geasuheaddjin ealáhusásahemiide sámi báikkálaš servodagain.

3. OVTTASBARGU SÁMEDIKKI JA RÁDDEHUSA GASKKAS

3.1 Čoahkkáigeassu

Sámediggi deattuha dan stuorra govdodaga mii lea Sámedikki vuoruhemiid ja Stuorradikki rámmajuolludemiid gaskkas. Dasalassin lea Sámediggi gáibidan ahte ásahuvvošii juoga vuogádat man mielde lihtodalamat Ráddehusain čadahuvvojit sámeáššiin. Bušehttabárggustis ja dallego odda dárbbut ovddiduvvojit lea Sámediggi árvalan ahte ruhtadandárbbuid gávnašii

buoremusat duodalaš lihtodemiid vuodul. Nu maiddá dallego ovddasvástádusa galgá juohkit ja go suovada jahkásaš bušehttarámmaid. Čujuhuvvo ahte dákkár vuogádat attášii Sámediggái olu ávkkáleabbo vejolašvuoda ekonomijja plánemii. Dialoga maid buoriduvvošii ja nu váfistuvašii maid ovttasbargu boahti sámeapolitihkalaš hástalusaid buhta.

Ráddehus čájeha dasa ahte jagis 1998 ásahuvvui bissovaš vuohki politihkalaš dási čoahkkimiidda mat dáhpáhuvvet diehto departemeantaid ja Sámedikki gaskkas ovdalگو vuosttas bušehttasešuvdna čadahuvvo. Dattetge Ráddehus ii oainne lunddolaš dárbbu dahkat dáid gávnnademiid geatnegahttin nu ahte addošii konkrehta lasihanlohpadus juolludemiide.

Goit lea bággu lihtodit Sámedikki ekonomalaš rájain dego oassin Ráddehusa ollislaš bušehttapolitihkas. Ráddehus háliida sirdit ain eanet iehčanasvuoda bušehttarámmaid siskkoabealde Sámediggái, ja dasalassin árvoštít livččego departemeantta bealis vejolaš ain ovddosguvlui geahpedit bušehttačatnamii ja bagadusaid boahteáiggi bušehtain.

Muđui gártá Ráddehus válbmet ollislaččat čohkkejuvvon ovdanbuktima sámi guovlluid bušehttaovdáneamis jagiin 1989-2002. Ná fidne áigái buoret čilgehusa maŋimuš jagiid sámi áigumušaid ovdáneami. Dát ovdanbuktin áigedássejuvvo jahkásaččat.

Mánáid- ja bearašdepartemeanta dáhttu ovttas Sámedikkiin ovdánahttit sámi mánáid- ja nuoraidpolitihka ja duohtandahkat Sámedikki mánáid- ja nuoraidplána. Departemeanta atná hui positiivan Sámedikki evttohusa čadahit jahkásaš čoahkkimiid departemeantta, Mánáidáittardeaddji, fylkkagielddaid ja Sámedikki gaskkas hálddahaslaš dásis.

Stuoradiggededáhusas nr. 55 (2000-2001) Sámeapolitihkas, lea Mánáid- ja bearašdepartemeanta rahpan vejolašvuoda álggahit ovttasbarggu Sámedikkiin ráddádallat das movt livčče vejolaš addit Sámediggái mearridanválddi gárvvistit ja fámuidahttit njuolggadusaid mánáidgárdelága vuodul. Ferte vuos lagabui čielggadit guđe mearrádusat mánáidgárdelágas sáhttet leat gustodeaddjit. Mánáid- ja bearašdepartemeanta háliida bargat ovttas Sámedikkiin jos mánáidgárdelága odasmahttin šaddá duohtan.

Kultur- ja girkodepartemeanta lea oaidnán Sámedikki fuobmášuhttima ovttasbarggustis departemeantain, ja lea dan olis árvalan doallat bissovaččat mearriduvvon čoahkkimiid Sámedikkiin hálddahaslaš dásis.

Ealáhus- ja gávpedepartemeanta lea bargagoahtán odda minerállága válbmemiin. Dan ollái lea vuolggahuvvon dialoga Sámedikkiin. Čoahkkinn čadahuvvui Kárášjogas geassemánu 2001 Sámedikki, Ealáhus- ja gávpedepartemeantta, Gielda- ja guovludepartemeantta ja Báktehálldahusa gaskkas.

"Biomággabealátvuoda juhkosii" (-lávdegoddái), mii ásahuvvui ggl.res. cuoŋománu 20.b. 2001 vuodul ja mii galgá čielggadit odda láhkavuodu biologalaš mággabealátvuoda hálddašeapmái, lea nammaduvvon sorjakeahtes áššedovdit geain galgá leat erenoamáš gealbu. Lávdegoddái lea ásahuvvon departeme-

anttaid gaskasaš duogášjoavku mas maiddái Sámediggi oassálastá. Lávdegoddi lea gallen Sámedikki ja áigu barggustis boahhtevuodasge gulahalat Sámedikkiin.

Sámi vuoigatvuodalávdegotti čielggadus sámi kultuvrra luondduvuddosa birra (NAČ 1997:4) joatkašuvvá dađemielde go Finnmárku láchkadiliid ja eanahálddašeami odđa láchkaválbmen ovdána.

Ráđdehus atná hui dehálažžan bisuhit mávssolaš dialoga Sámediggái láchkabarggu ovdáneamis, dakko mii guoská Finnmárku. Dan dihtii leatge dán proseasas čadahuvvon deaivvadeamat Sámediggepresidentta, Finnmárku fylkkasátnejodiheaddji ja justisministara gaskkas. Ráđdehusa ulbmilin lea válmmaštit odđa Finnmárkoláchkaevttohusa jagi 2003 giđa mielde.

Ráđdehusa vuolggauokkis dás lea ahte sámi iešmearrideapmi ferte ovdánit álbmotvuoigatvuodalaš eavttuid ja dan oli álbmogiidgaskasaš ovdáneami mielde. Ráđdehus oaivvilda ahte lihtodallamat iešmearrideami vuoigatvuodalaš gažaldagas maiddái fertejit čilget doahpaga sisdoalu. Dasto galgá gávdnat vuigiid maid mielde sáhtášii geavattaš politihkas čadahit iešmearridanvuoigatvuoda. Hálešteamat Sámedikkiin galget jodihuvvot ovddosguvlui dasságo oktasaš oaidnu lea gávdnon dasa mo álbmotrievtti eavttut galget vuhtiiváldot iešmearridanvuoigatvuoda gažaldagas.

Lulábealde Finnmárku sámvuoigatvuodaid kárten bargu čadahuvvo Sámi vuoigatvuodalávdegotti bokte.

Dialoga buorideami ja ovdánahttima dihtii ja ovttasbarggu nannema dihtii Sámediggái, lea Ráđdehus dáhtton eanet jeavddalaš goabbatbeallášaš čoahkkimiid gos dievaslaččat beassá lonuhallat dieđuid politihkalaš dásis Sámedikki ja Gielda- ja guovludepartemeantta politihkalaš johtogottiin. Gieldadepartemeanta áigu ságastallat lágabui Sámedikkiin dáid čoahkkimiid birra.

3.2 Lávdegotti mearkkašeamat

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga, Ovddádusbellodaga, Sosialistalaš Gurutbellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut, čujuhit iežaset mearkkašeamiide kap. 1.2. kap.

Lávdegotti Olgešbellodaga ja Kristtalaš Álbmotbellodaga miellahtut leat mearkkašan ahte Sámediggi oaivvilda ahte lea stuorra govdotat Sámedikki vuoruhemiid ja Sturradikki juolludemiid gaskkas. Dát miellahtut leat duhtavaččat ahte Ráđdehusa vástádussan Sámedikki lihtodallanvuogadaga gáibádussii sámeáššiin, lea ásahan bissovaš vuogi politihkalaš dási čoahkkimiidda Sámedikki ja departemeanttaid gaskkas ovdalgo vuosttas bušeanttasešuvdna čadahuvvo. Dát miellahtut hálidit deattuhit ahte Sámediggi dain čoahkkimiin beassá iehačanasat ovdanbuktit sámi bušeanta oli rámmajuolludemiid lasihandárbbu, ja ahte dát gusto maiddái hálddašandoaimmaid sirdimiidda Sámediggái. Dáid miellahtuid mielas lea riehta ahte dát čoahkkimat eai galgga

leat geatnegahttin nu ahte addošii konkrehta lasihanlohpádus juolludemiide, go Sámedikki ekonomalaš rájaid ferte lihtodit dego oassin Ráđdehusa ollislaš bušeanttapolitiikkas. Dát miellahtut leat ovttaoivvillis Ráđdehusa mihttomeriin sirdit ain eanet iehčanasvuoda bušeanttarámmaid siskkobeaide.

Dát miellahtut čujuhit dasa ahte Ráđdehus, ee. Sámi vuoigatvuodalávdegotti čielggadusa sámi kultuvrra luondduvuddosa birra (NAČ 1997:4) vuodul, áigu válmmaštit odđa Finnmárkuláchkaevttohusa jagi 2003 giđa mielde. Dát miellahtut leat duhtavaččat go riikkaidgaskasaš álbmotvuoigatvuodalaš geatnegasvuodat leat vuodduin dán barggus. Dasa lassin hálidit dát miellahtut deattuhit Ráđdehusa mihttomeriin ahte fertejit leat buorit hálešteamat Sámedikkiin dán barggus.

Dát miellahtut leat duhtavaččat ahte Ráđdehusa vuolggauokkis dás lea ahte sámi iešmearrideapmi ferte ovdánit álbmotvuoigatvuodalaš eavttuid ja dán oli álbmogiidgaskasaš ovdáneami mielde. Dát miellahtut mielihit Ráđdehusa oidnu ahte lihtodallamat iešmearrideami vuoigatvuodalaš gažaldagas maiddái fertejit čilget doahpaga sisdoalu ja mo iešmearridanvuoigatvuoda sáhtášii čadahit geavattaš politihkkan. Dát miellahtut ávžžuhit Ráđdehusa joatkit háleštemiin Sámedikkiin dasságo oktasaš oaidnu lea gávdnon dáid gažaldagaide.

Dáid miellahtuid mielas lea buorre go Ráđdehus lea dáhtton eanet jeavddalaš goabbatbeallášaš čoahkkimiid buoridan ja ovdánahttima dihtii dialoga ja ovttasbarggu Sámedikki ja Gielda- ja guovludepartemeantta gaskka.

4. RÁDDEHUSA SÁMPOLITIHKALAŠ BARGGUT JA SÁMEDIKKI JAHKE-DIEĐÁHUSA ÁŠŠIID OVDDIDEAPMI

4.1 Čoahkkáigeassu

4.1.1 Mánáidgárddit

Sámediggi váldii odđajagimánu 1.b. 2001 badjelasas dikšut erenoamáš doarjaga sámi mánáidgárddiide. Dasa lea Sámediggi válbmen odđa njuolggadusaid mat bohte fápmui odđajagimánu 1.b. 2002. Maiddái nannejuvvui Sámedikki rudalaš náka fievrredit diehtujuohkin- ja bagadandoaimmaid sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide gos sámi mánát vázzet. Lea Sámedikki ovddasvástádus vuolggahit ja ovddidit Mánáid- ja bearašdepartemeantta golmmajahkásaš kvalitehta buoridanfiggamuša mánáidgárddi sektoras.

Mánáidgárddiid bargit berrejit hálddašit sámegeiela ja dovdat sámi kultuvrra dasgo dát gelbbolašvuohta lea mearrideaddji eaktun jos sámi mánáidgárddit galget nagodit nannet ja ovdánahttit gielaset ja iešvuodaset. Mánáid- ja bearašdepartemeanta áigu ovttas Sámedikkiin čielggadit stipeandagažaldaga sámi studeanttaide geat leat čadaheamen ovdaskuvlaoahpu. Dasalassin galget dievasmahttin- ja joatkkaoahpahušvuolggahaemat suokarduvvot sámi mánáidgárddiid bargiid gaskkas. Nu máiddái dárogiel mánáidgárddiin gos leat sámemánát.

Lea stuorra dutkandárbu sámi servodagain bajásšaddandiliid ja sosiála oktavuodaid hárrái. Danne leage dárbbaslaš ja dehálaš čohkket lasi máhtu ja dieđu mánáidgárddis sámemánáidšaddanšilljun. Mánáid- ja bearašdepartemeanta háliida geahčadit dáid dárbbuid bálddalagaid golmmajahkásaš kvalitehtafiggamušain.

4.1.2 Mánáid- ja nuoraidpolitihkka

Mánáid- ja bearašdepartemeanta dáhttu duvdit áigumuša addit sámemánaide ja -nuoraide eanet vejolašvuodaid doaimmahit iežaset kultuvrralaš vuolggahemiid báikegottiineaset.

Mánáid- ja bearašdepartemeanta bargá ovttas Sámedikkiin válbmet girjegihpaža mii movttaskahtášii gielddaid bidjat stuorát fuomášuhttima ja lasihit doaimmaid mat šattašedje sámi mánáide ja nuoraide buorrin.

Departemeanta lea 4 jagi fievrridan ovdánahttinprográmma mii galggašii nannet šaddandili birrasa. Vuosttaš golbma jagi oassálasttii Deanu gielda. Prográmma vuosttaš jagiid vásáhusraporta, mas maid mitaluvvo Deanu bargguin, almmustuvvá 2002.

Mánáid- ja bearašdepartemeanta raknáj garrasit váfistuhtit nuoraidpolitihkalaš ovttasbarggu Barents-guovlluin, nugo vuoruhuvvoe doaimbaplánas mii dohkkehuvvui Nuoraidministerkonfereanssas miessemánus 2001 Romssas.

4.1.3 Dearvasvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii

Sosiála- ja dearvasvuohtheadepartemeanta lea jahkái 2001 addán 2 milj. ruvnnu Romssa Universitehtii jodihit Sámi Dearvasvuodadutkama Guovddáža. Guovddáža áigumuššan lea guovzat ovdan duodašusaid maiguin buoridivčče sámi dearvasvuoda- ja sosiálabálvalusaid áššedovdamušovdáneami gealbbu.

Jahkái 2001 juolluduvvui 2,8 milj. ruvnnu Finn-márkku fylkkagildii jodihit sámi álbmogiid várás áshuvvon spesialisttaid dearvasvuoda bálvalusa. Jagis 2001 geavahuvvo 5,3 milj. ruvnnu iskkadan- ja ovdánahttinbargguide, ja dás sirdui Sámediggái 4,6 milj. ruvnnu maid diggi fas juohká ovddosguvlui. Dása gullá ain ovddosguvlui dikšut buokjunstipeanddaid.

4.1.4 Barggut sámegielaiguin

Sámi giellabargguid hálđen lea čielggaduvvon Kultur- ja girkodepartemeanta smiehttamušain ja árvalusain mat oidnojit Od.árvalusas nr. 114 (2001-2002). Evttohusa vuodđojurdda lea ahte Sámediggi galgá várjalit ja ovdáidit sámegiela Norggas. Ulbmil rievdadusain lea láchit dili nu ahte sámegiellabargu organiserejuvvo dain orgánain main lea buoremus máhttu sámi diliin ja dovdet dárbbu buoremus.

Diedihandoaimbajuid sámegiellalága njuolggadusaid ektui šaddá departemeanta vuoruhit manjá njuolggadusaid rievdamu.

4.1.5 Oahpahus

Leamaš sáhka juo jagi 1990 álgobeali rájes stáhta-doarjagis mii addo gielddaide ja fylkkagielddaide. Jagis 1999 divvojuvvui ovddeš vuohki, mii juolludii diehto fáktora mielde juohke gielddas juohke oahppái, nu ahte dál fas doarjjasturrodat árvaluvvo dan vuodul man galle duodalaš joavkodiimmu gártet sámegillii dahje sámegielas. Gielddat eai leat duhtavaččat dáinna odđa juohkinvuogádagain.

Oahppo- ja diedadepartemeanta áigu dáid raportaid vuodul oddasit geahčadit doarjjarehkenastinvuogi.

4.1.5.1 RÁVIS SÁPMELAČČAID VUOIGATVUODAT VUODDOSKUVLLA JA JOATKKAOHPU HÁRRÁI

Oahppo- ja diedadepartemeanta lea nammadan 4-olbmosaš lávdegotti mii galgá lagabuid geahčadit gažaldagaid mat čatnasit rávis sápmelaččaid oahpaheapmái go dan buohtasta otná 13-jahkásaš skuvllaáigodaga oahpahusa sisdollui. Doaimma vurdo válmastuvvat čavčča mielde 2002.

4.1.5.2 OAHPPOFÁLALDAGAT OARJELSÁMIIDE

Nugo Sd.d.nr 55 (2001-2002) cealká, oaččui Stáhta oahppoguovddáš Davvi-Trøndelágas 2 láchkii vuodustuvvon oahppobáikki borgemánu 1.b. 2002 rájes, mii addo oahpaheaddjiide geat hálidit lasseoahpahusa oarjelsámegielas. Son gii čadaha dán fálddaga lea geatnegahtton bargat skuvllas gos oahpahuvo oarjelsámegiella. Dát vuogádat lea juo leamaš jodus muhtin jagiid davimus fylkkain.

Oahppo- ja diedadepartemeanta (ODD/UFD) lea garrasit deattuhan ahte ovdánahttinbargu, dat n.g. Oarjelsámi prošeavttat/prošeakta Oahpahus máttasámegielas ruovttuskuvllain, ferte gokčat oppa oarjelsámi guovllu. Rattát Oarjelsámeprošeavtta álggahemiin Nordlánddas ja Lulli-Trøndelágas lea skuvlaovddideami plánenbargu fievrriduvvon maiddái Rørosa guovlluin. Departemeanta atná dán álgaga hui positiivan.

4.1.5.3 SD.DIED. NR. 34 (2001-2002)

Sd.died.nr. 34 (2001-2002) Kvalitehta odasmahttin sámi alitoahpus ja diedas lea Oahppo- ja diedadepartemeanta dál dolvon Stuorradikki giedahallamii. Diedáhus lea meroštan oasi hástalusain ja dárbbuin maid Stuorradiggi lea bidjan deattu jahkediedáhusas. Diedáhus sisdoallá olu álgagiid maid ulbmil lea nannet sámi oahpu ja dutkama.

4.1.5.4 SÁMI JOATKASKUVLLAT

Čakčat 2001:s nammadii Girko-, oahpahus- ja dutkandepartemeanta bargolávdegotti mii galggai árvoštallat makkár čatnanvuodahápmi sámi joatkkaskuvllain galgá leat. Joavku almmustuhtii raporta borgemánus 2002:s.

Bargolávdegoddi evttoha ahte sámi joatkkaskuvllat Kárášjogas ja Guovdageainnus čatnojuvvojit Sámediggái. Ášši giehtadallojuvvo dál Oahpahus- ja dutkandepartemeanttas.

4.1.6 *Biras- ja kulturmuittogáhtten*

Sámediggi lea oddajagemánu 17.b. 2001 ožžon válddi kulturmuittolága vuodul, ja nu maid ovddasvástádusa ja doaimmaid kulturmuittogietti ektui seamma láhkai go ovdalis dallego dát doaimmat ledje ovddeš Sámi kulturmuittorádi hálldašeami vuolde. Geográfalaččat ollá ovddasvástádusa duovdda Hedmárkku rájes máddin gitta Finnmárkui davvin. Vuogádat lea vuos gaskaboddosaš ja galgá árvvoštallot 2002/03.

4.1.7 *Sámi kultuvra*

4.1.7.1 MUSEADOAIMMAT

Stáhtabušehta 2002 rájes leat juolludeamit sámi kulturulbmiliidda addon ovta bušehtačuoggá vuolde dego ollis juolludussan. Hálldašnovddasvástádus lea dál sirdon Sámediggái ee. juolludeami badjel mii manná Sámi Vuorká Dávviiridda ja sámi museaide. Sámi Vuorká Dávvirat Kárášjogas lea áigumin ásaht odda govvadáiddaossodaga. Kultur- ja girkodepartemeanta lea bidjan kulturviesuid investerenplánasis juolludeami nu ahte plána ollašuvašii 2005 manjgá. Stáhtalaš doaimmat mat čatnasit sámi dáiddaoahpahussii gullet Oahpahus- ja dutkandepartemeantta ovdasvástádusa vuollái.

4.1.7.2 EALLIGOVVADOAIMMAT

Sámedikki jahkediedáhusa č.2.2.7 guoskkaha ealligova ráhkadeami Guovdageainnu jagi 1852 stuimmiin, fiilmengili ceggen Guovdageidnui ja dán oktavuodas stáhtajuolludeamit. Ášši ovddiduvvui dokumeantan 8 - evttohus, Stuorradiggi giedahalai ášši Árvalus S. nr. 196 (2001-2002), mas eanetlohku cealká:

"Lávdegotti eanetlohku ii sáhte, nugo maid Kultur- ja girkodepartemeanta ge cealká, bagadit ahte dát prošeakta vuoruhuvvo ovdabeallái sámi kulturviesuid maid investerenplána guoskkaha."

4.1.8 *Sámi ealáhusat*

Sámi ealáhusaid giedahaladettiin (kap. 2.2.7.2 diedáhusas) Sámediggi deattuha dárbbu suodjalit boazodoalu guohtunduovdagiid. Gielddain lea geatnegasvuohta vuhtiiváldit boazodoalu erenoamáš bálgos- ja guohtundárbbuid dalle jo go gieldda guovluplánaproseassa álggahuvvo; gielddaplánas, divodanplánas ja huksenplánas. Gielddaid ja boazodoalu ovtasbargu giedahallo "Lassediedáhusas Sd.diedáhussii nr. 55 (2001-2002) Sámepolitihka birra", kap. 14.2.3.

Ráddehus atná dehálažžan rahčagoahtit dohko ahte boraspiriid speadamat unnánivčče, ja maidái berrejit guohtunbálgosat dorvvastuvvot. Návddiid dahkan vahágiidda lassin buktet maid guohtuneatnamiid billisteamit ja stuorra ealut váttisvuodaid maidái daid bálgosiidda mat ain livčče buorit.

Ráddehus viggá oazžut ávkki boazoealáhusa iežas gealbbus nu ahte datge boadášii doarjagin ealáhusa hálldašeapmái. Ráddehus oaivvilda ahte árvodási loktendoaimmaprogramma lea dehálaš boazodollui go dat dorvvastivčče ahtanušši ovdáneami ealáhussii.

Odda stuorradiggediedáhus borriid hálldašeamis gártá válbmejuvvot jagi 2003 mielde. Boazodoalu boraspireráddi leat 2002 ávžžuhuvvon árvvoštitt mánggaid dilálašvuodaid main lea mearkkašupmi diedáhusa válbmenbargui. Ráddi galggašii jo diedáhusbarggu álgoálggu rájes buktit oainnuis. Sullasaš vuogi mielde lea maidái jodus ovtasbargoforum sávzadoalu diliin vai dange bealde boadášedje fuobmášumit diedáhusbargui.

4.1.9 *Guolástusgažaldagat*

Guolástusdepartemeanta lea dál čadaheamen prošeavtta man mihtun lea kártet buotlágan riidodiliid mat sáhttet čuožžilit riddogáttiid ja riddomearaid geavaheamis. Dát suokkardus galgá leat vuolggaoapmin ovddosguvlui Guolástusdepartemeantta barggus gáttiid ja riddočáziid geavaheami háldemis.

4.1.10 *Plánaláhkajuogus*

Fylkkaplánema ja plána- ja huksenlága vuostecealkkavuogádaga gažaldat dán oktavuodas leat manjnelis maidái guoskkahuvvon St.diedáhusas nr. 19 (2001-2002) Báikkálaš demokratia odda doaimmat - guovllu ja báikkálaš dásit. Plánaláhkajuogus áigu buktit loahpalaš bagadusaidis boahtti oassečielggadusas mii galggašii almmustuvvat juovlamánus 2002. Ráddehus lea ipmirdan Sámedikki oainnuis, ja gártá árvaladdat dán dallego namahuvvon gažaldagat fas manjnelis šaddet giedahallot.

4.1.11 *Sámedikki álbmogiidgaskasaš birasberoštumit*

Birasdepartemeanta šállu go Sámediggi ii oaidnán vejolašvuoda geahčadit ja buktit cealkagiid našuvnnalaš raportii mii giedahalai konvenšuvnna vuhtiiváldima ja čuovvuleami ja mii válbmanii giddat 2001. Dattetge vurdo ahte Sámediggi manjnelis addá smiehtamušaid Norgga fuobmášumiide konvenšuvdnii. Mii guoská našuvnnalaš doahhtaleapmái Sd.diedáhusa nr. 42 vuodul (2000-2001) Biologalaš mánggabearlátvuohhta, de leat 14 departemeantta čállán kapihttaliid ja Sámediggi buktá iežas oasi mii čuovvu mielddusin. Dát muittuhit dikki oainnuis ja nu almmuhit ahte dát eai leat ráddehusa gohču vuollásaččat.

4.1.12 *Háلكavári báhčingieddi*

Jahkediedáhusastis lea Sámediggi geahčadan ja árvvoštan Suodjalusa doaimmaid Háلكavári báhčingiettis.

Suodjalusa Bajimušholdu ráhkadii jagi 2002 álggus dárbbu- ja doaimmaanálisa mii čielggadii ee. dálá gietti boahhteáiggi geavahusa, girdiidbombemiid alleleabbosgo ovdal ja mearramisiillaid geahčaladdamiid.

Dárbbu- ja doaimmaanálisa lea vel ain Suodjalusdepartemeantta merošteamis ja giedahallamis.

Nu jodánitgo háleštallamat leat čielgan ja nannejuvvon militeara áššedovdamuša bealis, addo Suodjalusa

Huksenlágádussii bargun doalvut lihtodemiid ovddosguvlui áššáiiguoski beliiguin ja vuoigatvuoda oamasteaddjiiguin.

4.1.13 *Snøhvithuksemat*

Ovdalgo Oljo- ja energijadepartemeanta čadná čuozašielggadeami prográmma, lea Sámediggái addon vuogasvuolta buktit oainnuis prográmmii, sihke gulaskuddanáshussan ja maiddái dan olis ahte departemeanta bovdi dikki čoaikkimii áššis. Oljo- ja energijadepartemeanta lea bidjan vuoddu ahte čuozašielggadeapmi govččasii daid suokkardeami dárbbuid maidda Sámediggi lea čujuhan.

Oljo- ja energijadepartemeanta čujuha dasa ahte Norgga stáhta oktonaččat hálde oamasteami mearravullosaš petroleumavalliid badjel.

Oljo- ja energijadepartemeanta lea bovden Sámediggerádi buktit lasi vuodustusaid oktavuodain maid ráddi oaidná boahimin Snøhvitráhkadusas ja movt dat sáhttet čuočcat sápmelaččaid eallindiliide.

4.1.14 *Eamiálbmogiid vuoigatvuodat ja ON:a Eamiálbmotáššiid Bissovaš Foruma vuoddudeapmi*

Norga lea leamaš álgu rájes juo mielde ON:a eamiálbmotvuoigatvuodaid julggaštusa lihtodemiin, árrasgottis lei Sámediggi ovddastuvvon. Julggaštusbargu lea njozet ovdánan, ja ain leat gažaldagat čoavddekeahhtá ovdalgo julggaštus sáhtta dohkkehuvvot. Ráddehus áigu leat álššagit mielde duvdimen joatkkabarggu dainna ulbmiliin ahte ráddádallamat gergejuvvošedje eamiálbmotjagi (2004) loahpageahčái. Ráddehus áigu rahčat dan guvlui ahte julggaštus nannešii máilmmi eamiálbmogiid gáhttema. Dán oktavuodas áigu ráddehus bisuhit lagaš gaskavuoda nuppiid stáhtaide ja dakko bokte oččodit buoret ovdáneami julggaštusbarguide.

Ráddehus lea bisson alvvalaččat mielde ON:a Eamiálbmotáššiid Bissovaš Foruma ásaheamis. Ráddehus dáhttu arvagit doarjut Foruma doaimmaid, daid gaskkas ee. nugo čállingoddeossodaga ásaheami forumii mii čadnošii ON:s ekonomalaš ja sosiála ráddái New York:ii. Dasalassin háliida Ráddehus rahčat dohko ahte Bissovaš Foruma ruhtadeapmi manašii ON:a dábálaš bušeahta badjel.

4.1.15 *Sámeálbmotfoanda - masson skuvlejupmi*

Sámeálbmotfoanda giedahallojuvvui Sámedikkis oktanaga jahkediedáhusain. Danne gažaldat ii leat jahkediedáhusas mielde. Dattetge Ráddehus oaidná dárbbaslažžan geahčadit ášši dán stuorradiggediedáhusa oktavuodas.

Buhtadusvuoigalašvuodalávdegoddi čujuha dasa ahte geavatláččat ii atte vahát soadi geažil dahje dáruiduhttinpolitihkka makkárge vuoigatvuoda oázžut

vuoigalašvuoda buhtadusa. Dasalassin čujuha Stuorradiggi ahte Árv. S. nr. 74 (2001-2002) mielde lea dat dál dievasin buorrindahkan maid sámít gárte gillát dáruiduhttima áigodagas, Sámefoandda ásaheamiin, nu ahte árvoštallan juohke earkil áššis vuolgá dás.

Geassemánu 16.b. 2000 Stuorradiggi juolludii 75 milj. ru. Sámeálbmotfondii dallego odasmahtton našuvnnalaš bušeahta 2000 giedahallui. Foandda ulbmilis celkkii finansalávdegotti eanetlohku ahte foandda vuottut galget mannat diehto álgagiidda mat nannejit sámí giela ja kultuvrra. Stuorradikki mearrádus dadjá ahte foandda ceggen lea oktasaš buhtadus vahágiid ja eahpevuoigalašvuoda ovddas maid dáruiduhttin lea buktán sámiiide.

Stuorradiggi doarjui Ráddehusa evttohusa ahte foandda vuottut eai galgga mannat oktolas buhtadeamiide, geahča Árv. S. nr. 5 (2001-2002).

Njuolggadusevttohusa álga meannuduvvui Sámedikki dievasčoaikkimis miessemánu 30.b. 2002 gos diggi mearridii vuostáiváldit foandda muhto fal dušše soabadeami vuosttas ceahkin ja stáhta ja sámiiid gaskavuoda odasmahttimin. Eaktun dása leat ee.:

- Stáhta ovttas Sámedikkiin vuolggaha johtui doaimma hábmet odđa ovttasbargovugiid ja álgagiid sámiiide.
- Ráddehus álggaha barggu čoavdit ášši; olbmot geat nuppi máilmmesoadi geažil gárte oahppovahága gillát.

Sámedikki eanádat ii hálit addit foandda vuottu oktolaš buhtadusaide. Ráddehus áigu geahčadit oddasit ášši ja dili mii dál lea šaddan, ja árvoštitt movt dás sáhtášii gávdnat vejolažžan doahhtalit Sámedikki mearrádusa.

4.2 *Lávdegotti mearkkašeamit*

Lávdegoddi lea mearkkašan ahte Rádduhus lea bargamin mánga daiguin áššiiguin mat leat deattuhuvvon Sámedikki jahkediedáhusas. Lávdegoddi háliida dán oktavuodas čujuhit doaimbabiijuide Sd.diedáhusas nr. 55 (2000-2001) Sámeolithka birra, Sd.diedáhusas nr. 33 (2001-2002) Lassiedáhus Sd.diedáhusas nr. 55 (2001-2002) Sámeolithka birra mii lea giedahallon Stuorradikkis oktanaga dainna stuorradiggediedáhusain, geahča Árvalus S. nr. 110 (2002-2003).

5. *LÁVDEGOTTI RÁVA*

Lávdegottis eai leat muduid mearkkašeamit, ja čujuha diedáhusii ja rávve Stuorradikki dahkat

mearrádusa:

Sd.died. nr. 10 (2002-2003) - Sámedikki doaimma birra 2001 - čuovvu protokolla.

Oslo, gielalávdegottis, oddajagimánu 28.b. 2003

Magnhild Meltveit Kleppa
jodiheaddji

Ivar Østberg
ságadoalli

Hans Kristian Hogsnes
čalli

